

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Західноукраїнський національний університет

Факультет фінансів та обліку

Кафедра фінансового менеджменту та страхування

МИХАЛЬЧИШИН Оксана Віталіївна

**Формування та розвиток ринку фінансових послуг в Україні / Formation
and developing the financial services market in Ukraine**

спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

освітньо-професійна програма – Фінанси суб'єктів господарювання та страхування

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи ФСГм-21

О. В. Михальчишин

Науковий керівник:

к.е.н., І. М. Федорович

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

« ____ » _____ 2020 р.

Завідувач кафедри О.В. Кнейслер

АНОТАЦІЯ

Михальчишин О. В. Формування та розвиток ринку фінансових послуг в Україні. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2020.

Досліджено сутність та значення ринку фінансових послуг в Україні. Розглянуто процес становлення та розвитку ринку фінансових послуг. Охарактеризовано сучасні реалії та проблеми розвитку ринку фінансових послуг. Здійснено аналіз основних показників ринку фінансових послуг та проведено огляд ринків фінансових послуг. Запропоновано пріоритетні напрями розвитку ринку фінансових послуг в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

ANNOTATION

Mykhalchyshyn O.V. Formation and developing the financial services market in Ukraine. – Manuscript.

Doctoral studies for the education level «Master» with the title 072 «Finance, banking and insurance» – West Ukrainian National University, Ternopil, 2020.

The essence, and values of financial services market in Ukraine are investigated. The process of formation and development of the financial services market is considered. The current realities and problems of the development of the financial services market are described. The analysis of the main indicators of the financial services market and a review of financial services markets was conducted. The priority directions of financial services market development in Ukraine are offered taking into account foreign experience.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Становлення та розвиток ринку фінансових послуг в Україні.....	6
1.2. Структура ринку фінансових послуг та його роль у розвитку національної економіки.....	12
1.3. Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні.....	18
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Сучасні реалії та проблеми розвитку ринку фінансових послуг в Україні..	26
2.2. Аналітичний огляд основних показників ринку фінансових послуг в Україні.....	34
2.3. Оцінка ефективності функціонування ринку фінансових послуг України..	42
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	51
3.1. Зарубіжний досвід регулювання ринку фінансових послуг та можливості його використання в Україні.....	51
3.2. Стратегія розвитку ринку фінансових послуг в Україні.....	59
Висновки до розділу 3.....	67
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. У процесі розвитку ринкових відносин в Україні та з переходом на нові умови господарювання значно зросла роль економічних факторів у сферах суспільного виробництва. Разом з цим почали утворюватись ринки – страховий, грошовий, валютний тощо. В зв'язку з цим з'явилися нові види послуг, а саме фінансові послуги. Ринок фінансових послуг є невід'ємною складовою фінансового ринку і виступає одним з механізмів забезпечення конкурентоспроможності країни. Передумовою становлення та розвитку ринку фінансових послуг є необхідність посередництва між його учасниками з приводу перерозподілу фінансових ресурсів. Ринок фінансових послуг охоплює ряд ринків, де формується попит і пропозиція на різні фінансові активи. Проблема ринку фінансових послуг є важливою та масштабною, оскільки кожна людина виступає його учасником і стикається з ним майже щодня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти функціонування та розвитку ринку фінансових послуг були відображені у наукових працях таких вітчизняних практиків та вчених-економістів як В. І. Куценко, А. Ф. Мельник, О. Д. Василик, В. М. Опарін, І. А. Бланк, Ж. П. Лисенко, О. В. Захарчик, М. Г. Чумаченко, І. В. Солошкіна, Н. І. Притула, В. А. Перехожев, Т. І. Павлюк, С. О. Ніколаєва, О. Л. Некрасова, Д. І. Дема, П. М. Рубанов, С. В. Скибінський, В. В. Сефанишин, В. В. Тіпанов, В. П. Чайковська та інших.

Необхідність розв'язання актуальних проблем формування і розвитку ринку фінансових послуг в Україні та недостатня кількість теоретичних та практичних розробок цієї проблеми, обумовили вибір даної теми.

Мета і завдання дослідження. Мета даного дослідження полягає у розробці теоретичних та практичних засад для формування та розвитку ринку фінансових послуг України в сучасних умовах. Формування мети обумовило вирішення таких завдань:

- розкрити процес становлення та розвитку ринку фінансових послуг в Україні;
- розглянути структуру ринку фінансових послуг та його роль у розвитку національної економіки;
- висвітлити державне регулювання ринку фінансових послуг;
- проаналізувати сучасний стан ринку фінансових послуг в Україні;
- розглянути основні показники ринку фінансових послуг в Україні;
- оцінити ефективність функціонування ринку фінансових послуг в Україні;
- розглянути зарубіжний досвід регулювання ринку фінансових послуг та можливості його використання в Україні;
- визначити стратегію розвитку ринку фінансових послуг в Україні.

Об'єктом дослідження є вироблення теоретично-методологічних основ формування та розвитку ринку фінансових послуг.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку та формування ринку фінансових послуг в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи склали системний та діалектико-логічний методи наукового пізнання. Сукупність загальнонаукових та спеціальних методів забезпечили когнітивність дослідницького пошуку. Серед них такі методи: логічного узагальнення та абстрагування – для визначення сутності таких понять, як: «фінансовий ринок», «ринок фінансових послуг», «фінансовий посередник», «державне регулювання», «страховий ринок», «валютний ринок», «фондовий ринок»; функціонального підходу – для визначення ролі ринку фінансових послуг на фінансовому ринку країни; статистичних порівнянь – для дослідження тенденцій розвитку ринку фінансових послуг.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування та розвитку ринку фінансових послуг, статистичні матеріали Державної служби статистики України, звітні дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків

фінансових послуг, звітні дані Національного банку України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з досліджуваної проблеми, ресурси світової інформаційної мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних положень та розробленні практичних рекомендацій, які можуть бути використані для вдосконалення системи формування та розвитку ринку фінансових послуг в Україні. Зокрема, запропоновано застосовувати комплексний підхід до вдосконалення організаційних засад ринку фінансових послуг в Україні з врахуванням міжнародного досвіду, реалізація якого сприятиме більш ефективному функціонуванню та розвитку ринку.

Практичне значення одержаних результатів. Окремі пропозиції та висновки можуть бути використані учасниками ринку фінансових послуг при визначенні шляхів підвищення ефективності функціонування ринку фінансових послуг, а також державними органами для покращення регулятивної діяльності ринку фінансових послуг.

Публікації. Основні положення та результати дослідження обговорювалися і отримали позитивну оцінку, а також були опубліковані у збірнику наукових тез кафедри фінансового менеджменту та страхування («Проблеми ринку фінансових послуг в Україні»).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 77 сторінок. Робота містить 10 таблиць та 21 рисунок, список використаних джерел налічує 73 позиції і займає 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

1.1. Становлення та розвиток ринку фінансових послуг в Україні

Ринок фінансових послуг відіграє надзвичайно велику роль у структурі фінансового ринку та є одним з елементів, який забезпечує конкурентоспроможність країни, тому що саме на конкурентній основі повинен відбуватись розподіл фінансових ресурсів. Разом з цим, фінансові послуги являють собою сукупність інструментів для використання фінансових ресурсів задля забезпечення економічної стабільності та потреб суспільства. Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовими вважаються такі послуги: обмін валют; випуск платіжних карток, документів, випуск та обслуговування дорожніх чеків, кліринг, інші форми для розрахунків; переказ коштів; фінансовий лізинг; купівля-продаж цінних паперів; надання позик, фінансових кредитів; послуги страхування та пенсійного забезпечення; надання гарантій та поручительств й інші операції [18]. Тобто сутність фінансової послуги полягає у тому, що фінансова установа здійснює конкретні операції з фінансовими активами, задовольняючи інтереси клієнта, в більшості випадків за його рахунок.

Сутність ринку фінансових послуг відображається в його функціях. До функцій ринку фінансових послуг можна віднести наступні:

- накопичення вільного капіталу серед населення та його перерозподіл для інвестування в економіку країни. Фінансові послуги з накопичення та розміщення капіталу дають можливість вільним грошовим ресурсам перетворитись на позиковий капітал, який в свою чергу забезпечує потреби населення;
- забезпечення діяльності суб'єктів господарювання та держави фінансовими ресурсами. Організація випуску та розміщення фінансових активів, завдяки діяльності фінансових посередників, впливає на

залучення грошових коштів, дає змогу реалізовувати державні програми та фінансувати діяльність суб'єктів господарювання;

- розміщення заощаджень, які є в суспільстві, у доходних активах. Посередники надають депозитні, довірчі, страхові послуги, послуги з спільного інвестування та недержавного пенсійного забезпечення, таким чином вони формують прибуток тих, хто заощаджує;
- зменшення рівня фінансових ризиків суб'єктів ринку. Всі види фінансових послуг забезпечують зменшення фінансових ризиків при здійсненні господарської діяльності та інвестиційних операцій з фінансовими активами [27, с. 135-136].

На сьогодні у зарубіжній та вітчизняній літературі є значна кількість трактувань поняття «фінансовий ринок». На думку науковця Н. О. Лободи, фінансовий ринок – це ринок, де об'єктом купівлі-продажу є різні фінансові послуги та фінансові інструменти [32, с. 15]. Вчений О. О. Коць вважає, що фінансовий ринок – це ринок на якому відбувається процес розподілу фінансових ресурсів між підприємствами, суспільством і державою, між суб'єктами бюджетного процесу, міжнародними фінансовими інститутами [27, с. 23]. Науковець М. К. Міленко трактує поняття фінансового ринку як сукупність обмінно-перерозподільчих відносин, які пов'язані з купівлею та продажем фінансових ресурсів, котрі потрібні для реалізації фінансової та виробничої діяльності [35, с. 35]. Вчені Л. Мельник та О. Карінцева стверджують, що ринок фінансових послуг - це ринок позичкових капіталів, а також вбачають в ньому систему економічних відносин, які забезпечують розподіл капіталу між учасниками процесу відтворення, перетворення грошових коштів в позичковий капітал, а також нагромадження вільних грошових засобів [33, с. 16-17].

Водночас, в Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» сутність поняття «ринок фінансових послуг» трактується як сфера діяльності учасників ринку фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг [18]. Відтак, ринок

фінансових послуг включає надання професійних послуг на таких ринках як банківський, страховий, інвестиційний та на інших видах ринків, котрі включають обіг фінансових активів.

На нашу думку, ринок фінансових послуг є однією з найважливіших складових фінансової системи держави. Рушієм для створення фінансового ринку та ринку фінансових послуг, зокрема стала потреба в додаткових формах мобілізації коштів, з метою забезпечення розвитку економічного сектору держави. У 90-тих рр. ХХ ст. у незалежній Україні почалось формування національного ринку фінансових послуг [66, с. 231-232]. Передумовами формування вітчизняного ринку фінансових послуг, на нашу думку, стали:

- прогрес в розвитку економіки на ринкових засадах;
- утворення ринкової інфраструктури економіки;
- створення дворівневої банківської системи та комерціалізація банківської сфери;
- скасування монополізму в зовнішній торгівлі;
- пільговий порядок оподаткування доходів від цінних паперів.

В Україні ринок фінансових послуг формувався поетапно. Етапи формування ринку фінансових послуг в Україні відображено в табл. 1.1. Історія розвитку ринку фінансових послуг свідчить, що високоякісні фінансові інструменти підвищують якість фінансового ринку та стимулюють країну до економічного зростання. В першу чергу, якісно врегульований фінансовий ринок знижує фінансові ризики. Відтак, контроль фінансового ринку повинен бути якісним, починаючи з перших етапів його розвитку, щоб привертати увагу для інвесторів та користувачів капіталу. Також, слід зазначити, що якісно відрегульований фінансовий ринок заохочує населення вкладати свої заощадження, а внутрішні заощадження позитивно впливають на економіку країни [60, с. 344].

На наш погляд, ринок фінансових послуг в Україні досі перебуває на початковому етапі становлення, хоча й створена дворівнева банківська система, фондові біржі та позабіржові системи, увійшли у обіг цінні папери та

деривативи, розвивається страховий бізнес, кредитні установи небанківського типу тощо.

Таблиця 1.1

Етапи формування ринку фінансових послуг в Україні*

Етап	Роки	Характеристика
Перший	1991-1992	Створюються малі та спільні підприємства, акціонерні товариства. НБУ починає перереєстрацію банків в Україні, які були зареєстровані Держбанком СРСР. Починає діяти Закон України «Про цінні папери і фондову біржу» та формуватися фондовий ринок України
Другий	1992-1993	В Україні гіперінфляція та глибока економічна, платіжна й фінансова криза. Нормативно-правове регулювання нестабільне та неупорядковане. Відкривається багато дрібних «кишенькових» банків
Третій	1994-1996	Відбуваються зміни в кон'юктурі ринку фінансових послуг. Функціонує значна кількість державних органів, які регулюють виникнення українського фінансового ринку. Кількість страхових компаній, які побудовані принципом піраміди – зростає
Четвертий	1996-2000	В обіг входить гривня – національна валюта України. В дію вступає національна платіжна система з використанням нових платіжних інструментів. Створені умови для функціонування на ринку інвестиційних фондів
П'ятий	2000 – 2002	Цей період характеризується загальним економічним розвитком, курс гривні залишався стабільним, процентні ставки постійно знижувались. Розширився набір інструментів, за допомогою яких НБУ здійснював нагляд за банківською системою країни
Шостий	2002– 2008	Період покращення та відносної стабілізації банківської системи, входження іноземного банківського капіталу, здійснення грошової приватизації, створення Компанії з управління активами, рейтингових агентств
Сьомий	2008–2009	Системна фінансова криза. Масовий відплив коштів клієнтів, зменшення обсягів надходжень на рахунки клієнтів банку
Восьмий	2010–2014	Дії уряду та НБУ, які спрямовувались на подолання кризових явищ, збереження вітчизняних банків, посилення ролі банківського регулювання та нагляду, зміцнення фінансової стійкості банків у майбутньому, почали давати результати. На базі Національного депозитарію України було утворено Центральний депозитарій цінних паперів, Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках
Дев'ятий	2015- до сьогодні	Посилення захисту прав інвесторів та формування конкурентоспроможного національного фондового ринку.

*Складено автором за даними [1, с. 216; 8].

Наслідками уповільненого розвитку ринку фінансових послуг є низка дестабілізуючих факторів, серед слід відзначити: постійні зміни в законодавстві

та його недосконалість; зміни у податковій системі; застосування централізованих методів управління виконавчою владою; фінансова криза в 2008-2010 рр.; низький рівень довіри населення до фінансового сектору економіки тощо.

Період 1991-1996 рр. можна охарактеризувати в першу чергу роздержавленням, розвитком недержавних фінансових установ та зниженням ролі державного регулювання. У цей період ухвалюються перші законодавчі акти щодо регулювання окремих ринків фінансових послуг та нагляду за діяльністю фінансових інститутів. Щодо фінансових послуг, то безпосередньо нормативні акти концентрувались на особливостях проведення підприємницької діяльності з використанням фінансових послуг. В той час роль державного регулювання займала значно менше місця. В цей період особливу увагу законодавчі органи приділяли банківським фінансовим послугам, тому було прийнято Закон «Про банки та банківську діяльність» і наступні зміни до нього. До законів України, які присвячені державному регулюванню небанківських установ можна віднести Закон України «Про цінні папери і фондову біржу». Профільні закони ринку фінансових послуг були відсутні, тому ринок керувався нормативними актами виконавчої гілки влади (Декрет Кабінету Міністрів України «Про довірчі товариства» та Указ Президента «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії»). Перехід від державної монополії до вільного ринку фінансових послуг спричинив збільшення кількості правопорушень у даній сфері, оскільки недостатня законодавча база лише сприяла цьому [62, с. 64-68]. У 1992-1993 рр. збільшилась кількість випадків шахрайства, а з тим збільшився рівень недовіри населення України й іноземних інвесторів. Потерпілими внаслідок великої кількості шахрайств були як держава, так і юридичні та фізичні особи. Тому ближче до кінця третього етапу формування ринку фінансових послуг стало зрозуміло, що необхідно визначити відповідальні державні органи за регулювання ринку фінансових послуг. Головним органом управління банківськими установами став Національний банк України. Щодо регулювання небанківських фінансових послуг,

відповідальним органом стала Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Важливою подією для ринку фінансових послуг в Україні стало прийняття Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» 12 липня 2001 р. Цей закон визначив загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, а також у сфері здійснення державною регулювання та нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг.

Сьогодні ринок фінансових послуг продовжує свій розвиток, а також приймаються нові законодавчі акти [3, с. 278]. У 2006 р. було оновлено Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок», у 2008 р. - Закон України «Про акціонерні товариства». У 2011 р. за указом президента було створено Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

На восьмому етапі у 2013 р. згідно з Законом України «Про депозитарну систему України» для реалізації реформи національної депозитарної системи на основі НБУ було створено Центральний депозитарій цінних паперів. Також цього року було створено Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках (на базі Всеукраїнського депозитарію цінних паперів) та депозитарні установи, які здійснюють відповідно зберігання та облік емісійних цінних паперів, розрахунки за операціями з ними, а також облік прав власності на цінні папери.

На дев'ятому етапі фондовий ринок України повинен зазнати перетворень, про це свідчить Програма розвитку фондового ринку на 2015 - 2020 рр. На меті цієї програми стоїть посилення захисту прав інвесторів та сформувати конкурентоспроможний національний фондовий ринок.

Водночас науковець П. Г. Ільчук відмічає, що історія розвитку ринку фінансових послуг свідчить про те, що високоякісні фінансові інструменти підвищують якість фінансового ринку та стимулюють країну до економічного зростання. В першу чергу, якісно врегульований фінансовий ринок знижує ризики пов'язані з країною. Також, слід зазначити, що добре відрегульований фінансовий ринок заохочує населення вкладати свої заощадження [20, с. 88-94].

Розвиток ринку фінансових послуг в Україні повинен бути пов'язаний із забезпеченням повної збалансованості та узгодженості стратегічних пріоритетів розвитку фінансового сектору з визначеними пріоритетами макроекономічного та соціального розвитку країн. За таких умов фінансовий сектор матиме можливість генерувати в достатній кількості інвестиційні та кредитні ресурси для забезпечення економічного розвитку країни та покращення добробуту своїх громадян.

Відтак, ринок фінансових послуг в Україні перебуває на початковому етапі формування. Впроваджуються нові для країни види фінансових послуг, відбувається вдосконалення та розвиток вже існуючих традиційних послуг. На сучасному етапі зростає конкуренція між професійними учасниками ринку, вдосконалюються механізми фінансових операцій та форми взаємодії між споживачами фінансових послуг та тими хто їх надає. На вітчизняному ринку фінансових послуг існує безліч проблем, які пов'язані з недостатньою ефективністю фінансового сектору, низьким рівнем економічної грамотності та обізнаністю споживачів фінансових послуг про функціонування фінансових установ та можливістю отримання необхідних фінансових послуг, відсутністю довіри до фінансових секторів.

1.2. Структура ринку фінансових послуг та його роль у розвитку національної економіки

Згідно з найбільш узагальненим підходом до структуривання ринку фінансових послуг, його можна вважати подібним до структуривання фінансового ринку, відповідно до якого розрізняють ринки реальних та фінансових інвестицій, до яких належать реальні інвестиційні ринки, фондовий ринок, грошовий ринок та інші.

Реальний інвестиційний ринок продовжує залишатися одним із значущих сегментів фінансового ринку в Україні. Формою інвестицій на цьому ринку є інвестиції у всі види: нове будівництво; розширення; реконструкція; технічне переоснащення. Ринок приватизованих об'єктів широко розвивається у нашій країні у зв'язку з приватизацією державних підприємств. Однак об'єктом реальних інвестицій на цьому ринку є не всі об'єкти приватизації, а лише ті, які повністю продаються на аукціонах, тендерах або повністю купуються трудовими колективами за гроші. Саме ця частина приватизованих об'єктів, яка спершу корпоратизується (акціонується), а потім продається пакетами акцій, є об'єктом інвестування через механізм ринку цінних паперів [9, с. 255].

Залежно від виду фінансових активів, які є в обігу в певному сегменті ринку фінансових послуг, виділяють наступні види:

- ринки фінансових активів – на таких ринках обертаються частки капіталу, акції, облигації, векселі та інші вимоги на реальні активи;
- ринки грошей – тобто кредитні зобов'язання тривалістю до 1 року;
- ринки капіталів – ринки довгострокових (більше 1 року) кредитних зобов'язань і часток капіталу акціонерних товариств;
- ринки споживчого кредиту – на таких ринках надаються позики на купівлю споживчих товарів, відпочинок, навчання та на інші потреби.

Виділити єдиний метод структуризації ринку фінансових послуг не можна, адже його не існує. Але якщо розглянути розвинені країни, то вони у практиці визначають структуру ринку фінансових послуг за двома головними ознаками – часова та інституціональна.

Згідно з часовою ознакою ринок можна розділити на 2 елементи: грошовий ринок (короткострокові капітали або грошові кошти) та ринок середньо та довгострокових капіталів.

За інституціональною ознакою структура ринку фінансових послуг складається в першу чергу з кредитно-фінансових установ (банки та інші) і з ринку цінних паперів. Другий, у свою чергу, розділяється на позабіржовий обіг і фондову біржу. Варто звернути увагу, що, наприклад у США більша частина

припадає на приватні кредитно-фінансові установи, а в країнах Західної Європи і в Японії переважають напівдержавні, державні і кооперативні кредитно-фінансові інститути [16, с. 20-23] .

Для кращого розуміння в чому полягають проблеми структуризації чи сегментації ринку фінансових послуг пропонується для розгляду певний підхід до змісту структури та просторової організації ринку фінансових послуг. Відтак, первинний поділ ринку фінансових послуг базується на певній групі фінансових активів. Це пов'язано з тим, що саме фінансовий актив визначає значення ринку фінансових послуг.

Тоді структура ринку фінансових послуг набуває наступної форми: ринок капіталу (ринок кредитів) і грошовий ринок, який можна представити у вигляді позичкового ринку капіталу, ринок цінних паперів, валютний ринок, ринок дорогоцінних металів та каменів, ринок страхування, реальний ринок нерухомості. Кожен з вибраних структурних сегментів ринку фінансових послуг можна розділити на окремі частини (мікросегменти).

Розподіл певного сектору (мікросегменту) базується на конкретному виді фінансового активу: конкретна послуга (як товар); ф'ючерси; частка конкретного емітента; золото, діаманти тощо. Кожен із цих сегментів ринку фінансових послуг є незалежною частиною національного ринку фінансових послуг.

Ринок фінансових послуг як сукупність ринків, на яких надаються відповідні послуги для обслуговування своїх споживачів - споживачів фінансових послуг, є об'єктом сегментації. Кожен сегмент фінансового ринку в залежності від того чи іншого критерію може бути розділений на вузлі мікросегменти [66, с.143-148].

Сегментація пропонує визначити межі територіальних ринкових зон. Таким чином ринок поділяється на географічні зони (країна, регіон, район, область, місто, селище), які характеризуються такими показниками: фінансова база, інвестиційні потреби, інвестиційна приналежність, ознаки галузі тощо.

Такі методологічні підходи до сегментації дають можливість побачити ієрархічну структуру ринку фінансових послуг (рис. 1.1).

Поділ на сегменти ринку фінансових послуг може відбуватись за такими критеріями:

- види фінансових активів (інструменти, засоби);
- види послуг, що надаються;
- галузева приналежність споживачів;
- місце розташування споживачів;
- платоспроможність споживачів та інші.

Це створює завдання для суб'єктів, які надають фінансові послуги, знайти свою нішу на ринку, своїх споживачів, свій сегмент який працює найвигідніше. Під час вибору оптимальних сегментів перевага надається тим, хто має найбільший розмір та визначається фінансовою стійкістю і прагне розвивати фінансові послуги [70, с. 298] .

Найоптимальніша загальна класифікація ринку фінансових послуг виокремлює наступні ринки:

- за рівнем ризику (ризикований, безризиковий);
- за обсягом охоплених територій (місцевих, регіональних, національних, міжнародних, світових);
- відповідно до трьох основних форм зберігання заощаджень (депозити в банках, купівля цінних паперів, вкладення коштів у цільові фонди);
- за принципом повернення (ринок боргових зобов'язань, ринок інструментів власності);
- за видом наданих фінансових послуг (страхування, інвестування, накопичення заощаджень та інші).

Для розвитку цих структурних сегментів ринку фінансових послуг у регіонах (регіон, економічний регіон чи інша територіальна група) необхідно створити відповідну інфраструктуру.

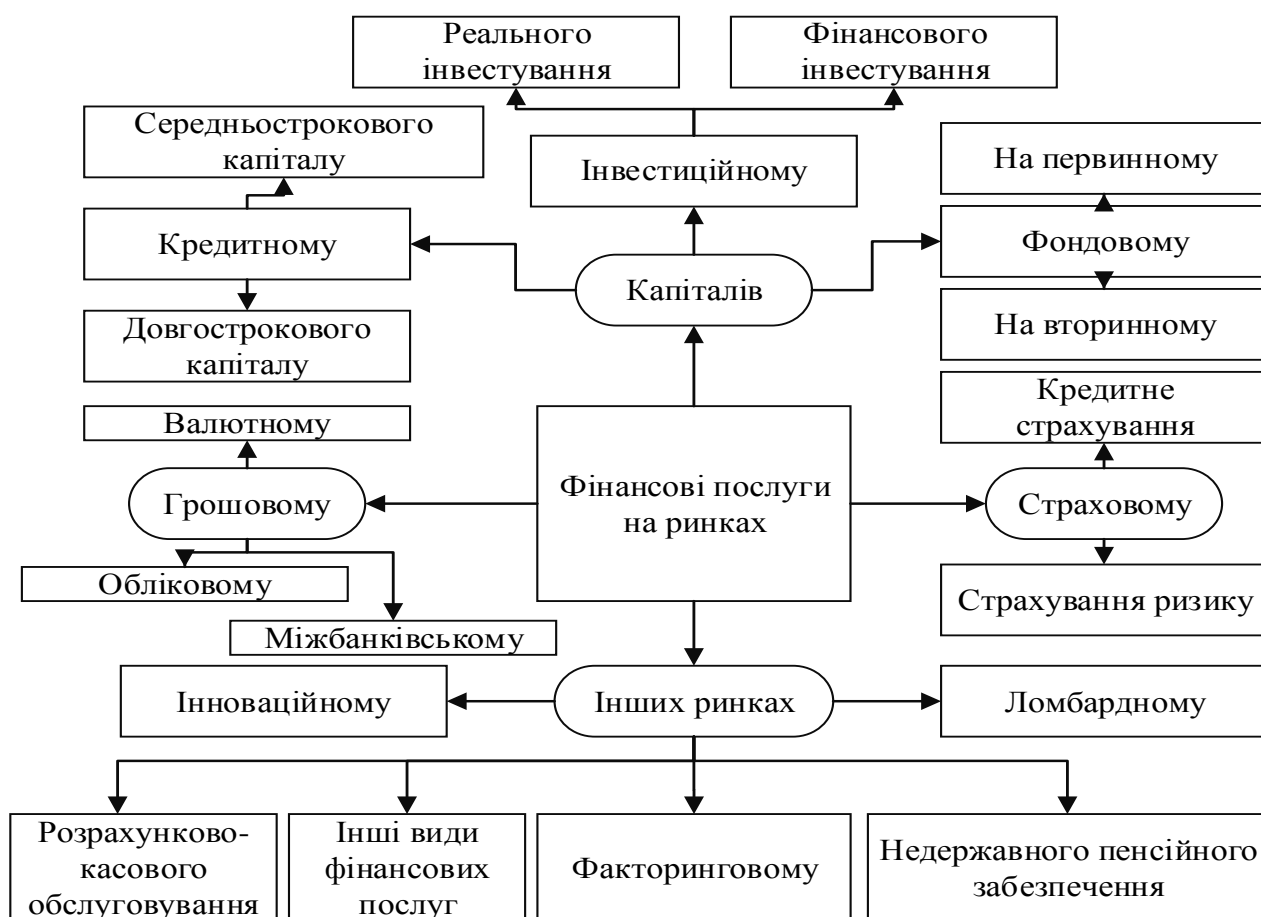

Рис. 1.1. Ієрархічна структура ринку фінансових послуг [62, с. 64-66]

В умовах розвитку ринкової економіки доводиться вирішувати регіональні проблеми, пов'язані з фінансовим забезпеченням повного відтворення та можливостями створення доданої вартості у реальному секторі економіки регіону. Кожен сегмент ринку фінансових послуг характеризується своїми особливостями функціонування, правилами укладення договору. Один і той же фінансовий актив може бути товаром декількох ринків [69, 311-315]. Наприклад, позика в гривнях є об'єктом грошової, кредитної та валютної діяльності. Обов'язковою умовою формування та розвитку ринку фінансових послуг є необхідність посередницької діяльності у відносинах його учасників щодо перерозподілу фінансових ресурсів. Деякі підприємства мають надлишок коштів і можуть бути постачальниками фінансових ресурсів на ринку фінансових послуг, тоді як інші, хто потребує їх, можуть бути споживачами. В такому випадку ринок фінансових послуг виступає в ролі посередника (рис. 1.2).

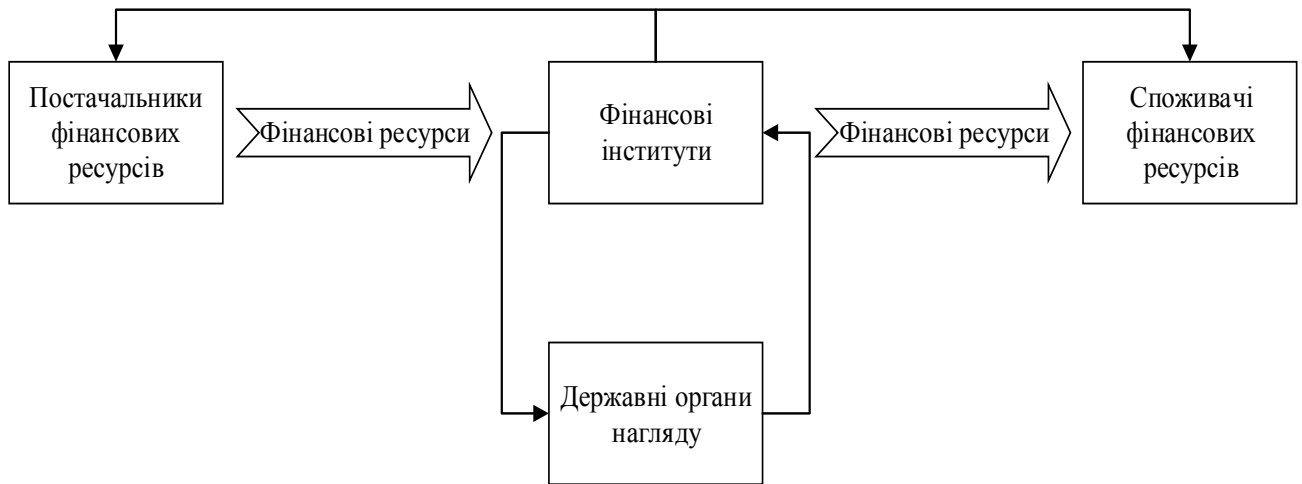

Рис. 1.2. Взаємозв'язки суб'єктів ринку фінансових послуг [62, с. 112]

Ринок фінансових послуг охоплює низку ринків, де є попит та пропозиція на різні фінансові активи. У ринковій економіці ринок фінансових послуг є важливим каналом функціонування економіки. Відповідаючи на його потреби, він виступає своєрідним «фундаментом» фінансової системи країни. Виходячи з того, що система являє собою сукупність елементів, внутрішні зв'язки між якими є більш стабільними, ніж зв'язки з елементами іншої системи, і яка має характерну інтеграційну особливість, національний ринок фінансових послуг є централізованою, саморегульованою системою регіонального та місцевого ринків, які взаємопов'язані всередині загальнонаціонального ринку [20, с. 145].

Відтак, розвиток національного ринку фінансових послуг визначається регіональними фінансовими ринками, сформованими на основі фінансових ресурсів регіону - відносно самостійними структурними елементами системи саморегулювання національного ринку фінансових послуг з чітко визначеною інтеграційною особливістю їхнього використання та зміцнення фінансової бази регіону. Відтак, для розвитку всіх сегментів ринку фінансових послуг в регіонах повинна бути створена відповідна інфраструктура, оскільки для кожного сегмента ринку характерна своя особливість, свої правила та вимоги щодо укладання угод із фінансовими активами.

1.3. Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні

Державне регулювання ринків фінансових послуг - це здійснення державою сукупних заходів, які спрямовані на регулювання та спостереження за ринками фінансових послуг для захисту інтересів споживачів фінансових послуг та для запобігання кризам.

Метою державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є:

1. реалізація єдиної та найбільш ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;
2. захист інтересів споживачів фінансових послуг;
3. створення відповідних умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг;
4. створення умов для ефективно мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства;
5. забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;
6. дотримання вимог законодавства учасниками ринків фінансових послуг;
7. уникнення монополізації та створення сприятливих умов для розвитку здорової конкуренції на ринках фінансових послуг;
8. контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;
9. сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Під час регулювання держава може вплинути на ринок фінансових послуг не тільки прямими методами, а й опосередковано – використовуючи інструменти грошово-кредитної, фіскальної та інвестиційної політики [62, с.84].

Державне регулювання фінансових послуг в Україні відбувається на основі відповідних нормативних актів (табл. 1.2). Окрім загального законодавства у сфері ринків фінансових послуг, існують також закони, що регулюють діяльність страхового ринку, кредитних установ, приватних пенсійних фондів, фінансових компаній, ломбардів, бюро кредитних історій.

Таблиця 1.2

Нормативно-правове регулювання ринку фінансових послуг в Україні*

Нормативно-правовий акт	Назва
Указ Президента України	«Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг»
Закон України	«Про організацію формування та обігу кредитних історій»
	«Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»
	«Про кредитні спілки»
	«Про страхування»
	«Про недержавне пенсійне забезпечення»
	«Про рекламу»
	«Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»
	«Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»
Розпорядження	«Про фінансовий лізинг»
	«Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг»
	«Про віднесення операцій з фінансовими активами до фінансових послуг»
	«Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ»
	«Про можливість надання юридичними особами-суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, фінансових послуг з надання коштів у позику та надання поручительств»

*Складено автором за даними [26; 38].

Суб'єктами ринку фінансових послуг є юридична та фізична особа - суб'єкти господарювання, які згідно з законом мають право здійснювати діяльність щодо надання фінансових послуг в Україні та є споживачами таких послуг.

Регулювання діяльності з надання фінансових послуг з боку держави здійснюється шляхом:

- ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування фінансових послуг;
- нормативного регулювання діяльності фінансових установ;
- спостереження за фінансовими установами;
- застосування заходів впливу уповноваженими державними органами;

- використання інших заходів державного регулювання ринків фінансових послуг [70, с. 216-219].

Розглянемо органи, які відповідають за державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Органи державного регулювання ринку фінансових послуг [9, с. 26-32].

Державне регулювання ринків фінансових послуг здійснюється стосовно ринку банківських послуг - Національним банком України, щодо цінних паперів та вихідних ринків цінних паперів - Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, на інших ринках фінансових послуг - спеціально уповноваженим органом виконавчої влади в галузі регулювання ринків фінансових послуг.

Разом з цим, до основних завдань Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг належать:

- впровадження та реалізація найбільш ефективної державної політики в галузі фінансових послуг;
- розробка і впровадження стратегії для розвитку ринку фінансових послуг;
- проведення регулювання з боку держави та нагляду за процесом надання фінансових послуг і дотриманням вимог законодавства;
- захист прав споживачів на ринку фінансових послуг шляхом використання заходів щодо запобігання порушення законодавства на ринках фінансових послуг;
- узагальнення практики використання законодавчої бази щодо функціонування ринків фінансових послуг;
- сприяння інтеграції на європейський та світовий ринки фінансових послуг [38].

Водночас Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг межах своїх повноважень має право:

1. вимагати документи, які визначені законодавством, під час ліцензування діяльності чи реєстрації фінансових установ;
2. отримувати від фінансових установ звітність та іншу інформацію, яка передбачена законодавством, а також інформацію від підприємств, громадян, організацій;
3. проводити інспектування фінансових установ і їх споріднених осіб;
4. залучати до розгляду питань, спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності (за погодженням з їх керівниками), консультативних та експертних організацій, а також зовнішніх експертів із відповідною кваліфікацією, до перевірки фінансових установ;
5. здійснювати дослідження даних про клієнтів фінансової установи лише для виконання покладених завдань;
6. здійснювати тематичні та зустрічні перевірки задля правильного використання страховиками законів України про страхову діяльність та достовірність їхньої звітності за показниками, які в свою чергу описують

виконання договорів страхування; призначати здійснення додаткової обов'язкової аудиторської перевірки з визначенням аудитора, але не частіше ніж один раз в рік;

7. видавати страховикам вказівки щодо усунення виявлених порушень законодавства про страхування, а у разі невиконання вказівок обмежувати дію ліцензій поки не будуть усунені виявлені порушення або приймати рішення про вилучення ліцензій у страховика та виключення з державного реєстру страховиків (перестраховальників) та інші [28, с. 26].

Якщо фінансові установи не дотримуються законодавства та інших нормативно-правових актів щодо регулювання діяльності надання фінансових послуг, то Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг має право використовувати такі методи впливу:

- покласти на порушника обов'язок вжити певних заходів для усунення порушення;
- вимагати, щоб відбулись позачергові збори учасників фінансової установи;
- згідно з законом накладати штрафи;
- на деякий час припиняти дію чи анулювати ліцензію, яка дає можливість здійснювати діяльність з надання фінансових послуг;
- затверджувати план щодо реабілітації фінансової стабільності фінансової установи;
- піднімати питання про ліквідацію фінансової установи [18].

Що одним органом який здійснює регулювання ринку фінансових послуг за банківськими установами є Національний банк України. Функції НБУ полягають у наступному:

- ❑ встановлення правил проведення банківських операцій, звітності та бухгалтерського обліку, захисту інформації, коштів та майна;
- ❑ здійснення банківського регулювання та нагляду [40].

Щодо державного органа який здійснює регулювання ринку цінних паперів, а саме Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, то

Закон «Про цінні папери та фондовий ринок» не передбачає норм, які б визначали повноваження державного регулятора на ринку цінних паперів. Перелік функцій НКЦПФР визначений тільки нормами Положення «Про національну комісію з цінних паперів та фондового ринку». Згідно з цим положенням НКЦПФР:

1. здійснює контроль на ринку цінних паперів відповідно до законодавства;
2. визначає ліцензійні умови здійснення професійної діяльності на фондовому ринку;
3. видає, переоформляє, зупиняє дію чи анулює ліцензії на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, а також надає копії та дублікати таких ліцензій;
4. проводить державний реєстр фінансових інститутів, які проводять свою діяльність на ринку цінних паперів;
5. визначає правила та встановлює стандарти здійснення учасниками депозитарної системи України операцій на ринку цінних паперів і здійснює контроль за їхнім дотриманням;
6. здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю компаній з управління активами;
7. проводить реєстрацію випуску цінних паперів;
8. здійснює ревізії та перевірки фінансово-господарської діяльності професійних учасників ринку цінних паперів тощо [37].

Отже, державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг на ринку фінансових послуг України проводиться шляхом:

- регулювання за допомогою нормативно-правових актів діяльності фінансових інститутів;
- спостереження за діяльністю на ринках фінансових послуг;
- проведення заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

Відтак, процес регулювання діяльності ринку фінансових послуг на сьогодні в Україні є далекий від досконалого. Це проявляється в незахищеності

споживачів фінансових послуг, у відсутності узгодженої політики щодо регулювання кожного сегменту ринку тощо. Метою здійснення державного контролю та регулювання ринків фінансових послуг в Україні є реалізація одної, але найефективнішої державної політики в сфері ринків фінансових послуг, створення сприятливих умов для діяльності та розвитку ринків фінансових послуг, захист прав та інтересів споживачів фінансових послуг тощо.

Подальший розвиток регулювання вітчизняного ринку фінансових послуг зможе задовольнити потреби суспільства у якісних послугах, якщо буде здійснюватись координація із сучасними процесами реформування економіки України в цілому, опираючись на успішний досвід інших країн.

Висновки до розділу 1

На основі дослідження теоретичних засад формування та розвитку ринку фінансових послуг можна зробити такі висновки.

Вітчизняний ринок фінансових послуг все ще знаходиться на початковому етапі формування, не зважаючи на утворену дворівневу банківську систему. Із здобуттям незалежності України розвиток ринку фінансових послуг почався з створення малих та спільних підприємств, акціонерних товариств. В 1991-1992 рр. Національний Банк України розпочав перереєстрацію банків в Україні. На другому етапі формування ринку фінансових послуг в Україні глибока економічна криза та гіперінфляція призвела до нестабільності нормативно-правового регулювання ринку. Третій етап припав на 1994-1996 рр., що зумовлено змінами в кон'юктурі ринку фінансових послуг. Четвертий етап формування ринку фінансових послуг характеризується тим, що в обіг входить гривня – національна валюта України, з'являється та починає діяти національна платіжна система, створюються умови для функціонування на ринку інвестиційних фондів. П'ятий етап формування ринку розпочався в 2000 р. та триває до сьогодні.

Єдиного методу структуризації ринку фінансових послуг не існує. У вітчизняній практиці визначають структуру ринку фінансових послуг за двома головними ознаками – часова та інституціональна. Часова ознака дає можливість розділити ринок на 2 елементи: грошовий ринок (короткострокові капітали або грошові кошти) та ринок середньо та довгострокових капіталів. За інституціональною ознакою структура ринку фінансових послуг складається в першу чергу з кредитно-фінансових установ (банки та інші) і з ринку цінних паперів. Другий, у свою чергу, розділяється на позабіржовий обіг і фондову біржу. Якщо структурувати ринок фінансових послуг за ієрархією, то умовно ринок фінансових послуг можна розділити на ринок капіталів, грошовий ринок, страховий та інші ринки.

Державне регулювання фінансових послуг в Україні відбувається на основі певних нормативних актів та здійснюється спеціально уповноваженими органами такими як: Президент, Верховна Рада – на законодавчому рівні; спеціалізованими центральними органами, центральними органами виконавчої влади загального регулювання та нагляду, органами місцевого самоврядування, що займаються державною реєстрацією суб'єктів, які надають фінансові послуги – на виконавчому рівні. Регулювання діяльності щодо надання фінансових послуг з боку держави відбувається такими методами: ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування фінансових послуг; нормативного регулювання діяльності фінансових установ; спостереження за фінансовими установами; застосування заходів впливу уповноваженими державними органами; використання інших заходів державного регулювання ринків фінансових послуг.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасні реалії та проблеми розвитку ринку фінансових послуг в Україні

На сьогодні, однією з головних проблем в економіці України є незадовільна фінансова ситуація, яка виявляється в неефективному розподілі фінансових ресурсів, недостатній фінансовій підтримці з боку держави для подальшого розвитку фінансового ринку. Ринок фінансових послуг виступає одним із факторів забезпечення конкурентоспроможності економіки країни, тому що розподіл коштів проходить на конкурентній основі, а це дає можливість спрямовувати інвестиційні кошти у економіку і тим самим впливати на економічний ріст. Саме тому зміцнення ринку фінансових послуг України вимагає вивчення сучасного стану його розвитку, виявлення низки проблем та своєчасності визначення головних напрямків його розвитку, що в підсумку має вплив на ефективність економіки в цілому [3, с. 278].

До основних проблем ринку фінансових послуг України можна віднести:

- відсутність необхідної законодавчої бази для повноцінного розвитку ринку фінансових послуг;
- розбіжності в законах, що регулюють діяльність як фінансового ринку, так і окремих фінансових установ;
- відсутність належного нагляду з боку держави за функціонуванням банківських та небанківських фінансових посередників, які мають можливість забезпечити відкритість та доступність на ринку фінансових послуг;
- недостатньо розвинена інфраструктура ринку фінансових послуг, а саме депозитарна система;

- відсутність якісної системи обліку та звітності, розкриття даних про діяльність фінансових установ в Україні;
- значний рівень недовіри до небанківських фінансових інститутів серед громадян [25, с. 283-284].

Низький рівень фінансової грамотності теж має велике значення. Згідно з опитуванням, в якому вивчали як саме населення приймає фінансові рішення, виянилось, що 52% опитуваних опираються на поради друзів та родичів (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Основні фактори, що враховуються при прийнятті фінансових рішень громадян України [41].

Довіра населення України до фінансових установ знаходиться на рівні 20%. Цілковиту довіру до фінансових установ мають лише 3%. Для порівняння цей показник, наприклад, у Чехії становить 80%. Спеціальне опитування щодо рівня обізнаності населення про систему гарантування вкладів у 2018 р. показало, що 55% опитуваних відмітили, що не мають грошей у банках і назвали дві головні причини: низький рівень доходів та недовіра до банківської системи; 45% українців не тримають кошти в банках, тому що не довіряють, у 2016 р. цей показник становив 19% [41].

От, наприклад, рівень довіри населення до НБУ все ще «в мінусі», але зростає порівняно з минулими показниками. У січні 2017 р. показник довіри до регулятора фінансового ринку становив 64,5%. Найбільшим був показник у

квітні 2017 р., який становив 70%. До червня 2018 р. тримався цей показник на рівні -62%. Від лютого до вересня 2019 р. показник почав зростати, від 47,4% до 20,2%. Але після цього до лютого 2020 р. рівень довіри знову зменшувався до 33,3%. В квітні 2020 р. показник довіри до НБУ становив 15%.

Найактуальнішою проблемою для банківської системи є обмеження капіталу банків. Попри те, банківський сектор має справу з нерозвиненістю ринків використання ресурсів, обмеженням банківських інструментів. Тому банки змушені збільшувати свою операційну діяльність за рахунок кредитування - найбільш ризикованого сегмента (приблизно 70% активів банків складає кредитний портфель). На кредитному ринку реальну проблему становить його недоступність для більшості малих та середніх позичальників, мінімальний обсяг більш складних кредитних послуг, недостатня розвиненість довгострокового кредитування та ринку іпотеки [4, с. 216]. Важливий вплив на формування кредитної діяльності банків має відсоткова ставка кредитів. Відсоткова ставка залежить прямо пропорційно від облікової ставки, за якою кредитуються комерційні банки, та від норми обов'язкового резерву, який банки повинні постійно тримати в НБУ. Протягом 2015-2019 рр. спостерігаються коливання розміру облікової ставки. З 2015 р. по 2017 р. ставка зменшилась на 10,5%, і цим позитивно вплинула на кредитування підприємств, відсоткова ставка яких зменшилась на 2,8% (рис. 2.2).

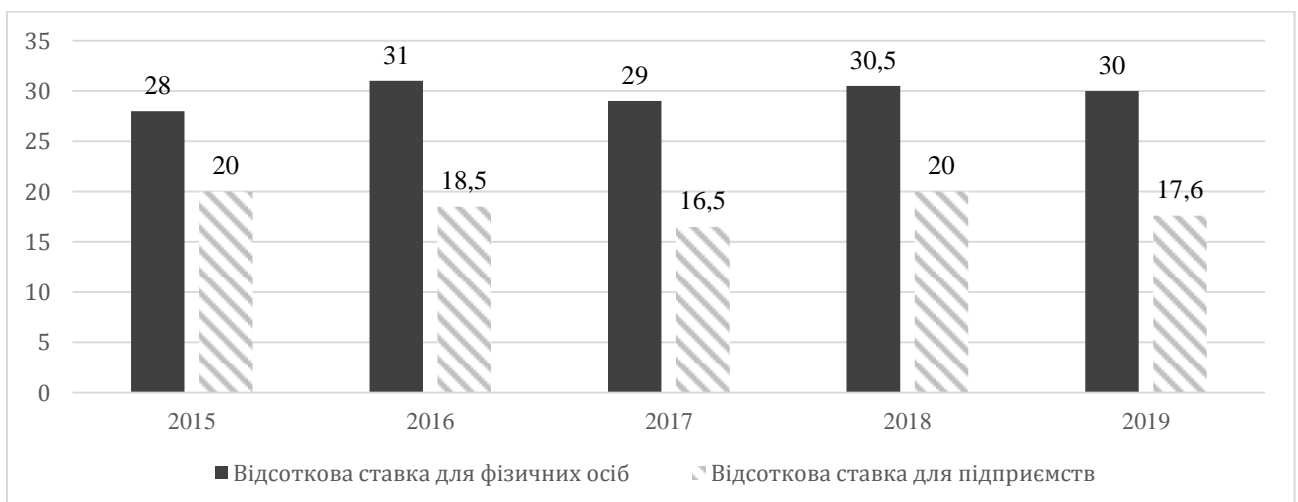

Рис. 2.2. Динаміка розміру відсоткової ставки за кредитами фізичних осіб та підприємств за 2015-2019 рр., % [33, с. 85-91].

Зменшення відсоткових ставок веде до позитивних змін та підвищення економічної активності в країні. Щодо кредитування фізичних осіб, то за зниження облікової ставки у 2015-2016 рр. відсоткова ставка за кредитами зросла на 2,5%. Сьогодні кредитна діяльність системи банківських послуг має більше слабких сторін, аніж сильних. Однією з них є проблема впровадження інноваційних процесів та програм, а також регулювання кредитної діяльності та її вдосконалення.

Серед небанківських фінансових посередників найбільш розвиненими є страхові компанії. Однак існує низка проблем, які гальмують розвиток страхового ринку в Україні та не забезпечують розкриття його потенціалу для зростання економіки. Зокрема, низька зацікавленість у страхуванні, через невисоку платоспроможність населення; нерозвиненість страхування життя та медичного страхування; недостатня капіталізація та низька ліквідність страховиків; низька інвестиційна активність страхових компаній; недовіра до страховиків (за даними соціологічного опитування, страховим компаніям довіряють лише 11% громадян України); вузька мережа страхових посередників тощо [3, с. 278].

Проведемо загальну оцінку фінансових інститутів у кількісному виразі на ринку фінансових послуг України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Зміна кількості фінансових установ на ринку фінансових послуг України*

Фінансові установи	Період		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Банки	82	77	75
Страхові компанії	294	281	233
Кредитні спілки	378	358	355
Ломбарди	378	359	343
Недержавні пенсійні фонди	64	62	65
Адміністратори НПФ	22	22	22

*Складено автором на основі [40; 44].

Наведені дані свідчать, що протягом трьох років кількість фінансових установ зменшувалась, лише кількість недержавних пенсійних фондів дещо зросла. У 2017-2018 рр. найбільше скоротилась кількість кредитних спілок.

Фінансові установи надають такі основні види фінансових послуг: страхування; надання коштів у кредит; залучення коштів, що підлягають поверненню; фінансовий лізинг; факторинг; надання гарантій; торгівля валютними цінностями; фінансові платіжні послуги; послуги на ринках капіталу; послуги у сфері накопичувального пенсійного забезпечення.

Слід зазначити, що у зв'язку з процесами глобалізації у міждержавних масштабах приймаються програми універсалізації вимог до діяльності фінансових установ, збільшується рівень впливу транснаціональних фінансових корпорацій, зростають обсяги транскордонного руху капіталу. Суттєвою закономірністю у розвитку сучасного фінансового ринку є тенденція до універсальності та набору фінансових послуг для клієнтів. У міру зростання фінансової освіти населення зростає інтерес до послуг небанківських фінансових установ. Але проблема вітчизняного ринку фінансових послуг зумовлена відсутністю фінансових ресурсів для забезпечення інвестиційного попиту з боку реального сектору економіки. Тому для вирішення цієї проблеми необхідно створити такі умови, які б давали можливість додатково залучати внутрішні фінансові ресурси до інвестиційної діяльності, а саме заощадження населення країни і «тіньовий капітал» [47, с. 71-78].

Відтак, проблема мобілізації ресурсів залишається актуальною. На сьогодні, в Україні, значна кількість банків, тому фінансові ресурси дуже розділені. Окрім цього велика частка коштів знаходиться у безготівковій формі, обслуговуючи «тіньовий» капітал, а частина коштів знаходиться у населення поза банками у формі власних заощаджень. Ще варто зауважити, що за накопичення та інвестування фінансового капіталу відповідають різні учасники фондового ринку: трастові компанії, інвестиційні компанії та інвестиційні фонди.

У розвинених країнах останнім часом ці установи відіграють все більш важливу роль в інвестиційній діяльності, накопичуючи значні кошти та вкладаючи їх здебільшого в акції приватних компаній. Це все можна вважати справедливим в умовах розвиненого фондового ринку, на жаль, поки що в Україні такий підхід відсутній. Розглянемо динаміку торгів на ринку цінних паперів в Україні (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2016-2019 рр., млрд. грн. [37]

Відтак у 2017 р. відбулось стрімке зниження обсягу торгів на позабіржовому ринку та на ринку цінних паперів. Це пов'язано з недостатньою ліквідністю фондового ринку, недостатньою прозорістю діяльності емітентів і професійних учасників фондового ринку, з недостатньо розвиненою правовою базою, а також з тим, що на ринку переважають державні цінні папери і низький рівень технологічного функціонування інфраструктури на ринку тощо.

Велика частина фінансових послуг надається завдяки системі електронних платежів – СЕП – платіжна система НБУ для здійснення розрахунків із використанням електронних засобів. В 2019 р. на території України діяли такі платіжні системи як: СЕП НБУ, карткові платіжні системи («Visa», «MasterCard» та інші), системи переказу коштів. Найбільшу суму в 2019 р., як завжди, зафіксовано в СЕП 32,5 трлн. грн. (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Обсяг платежів і переказів у межах України в 2018-2019 рр., млрд. грн. [19]

Якщо розглядати за кількістю платежів та переказів, то в такому випадку лідером є карткові платіжні системи з кількістю переказів 4879 за 2019 р., а після них – системи переказу коштів (рис. 2.5). Серед всіх учасників СЕП найбільшу частку переказів здійснюють банки. Станом на 31.12.2019 р. 75 банків були учасниками СЕП. Цього року було оброблено платежів на суму 32,47 трлн. грн. Сума платежів оброблена у 2019 р. за допомогою СЕП більше ніж у 8,8 разів перевищувала ВВП України. Це свідчить про те, що система електронних платежів грає важливу роль на ринку фінансових послуг та в економіці України в цілому.

Рис. 2.5. Кількість платежів і переказів у межах України в 2018-2019 рр., млн. шт. [19]

Фінансовими послугами люди користуються щодня, такими як переказ коштів, зняття готівки, розрахунки картою, оплата товарів чи послуг в мережі Інтернет тощо. Але і вагомою складовою розвитку ринку фінансових послуг є поширення електронної комерції та безготівкових розрахунків. Розглянемо, як розвивався ринок фінансових послуг стосовно безготівкових операцій та як вони набирали популярність в Україні в 2015-2019 рр. (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Кількість операцій, здійснених із використанням платіжних карток, млн. шт. [19].

Отже, кожного року кількість безготівкових операцій в Україні зростала, і за аналізований період цей показник виріс у 2,3 рази та склав 4167 млн. шт.

Розглянувши таку частину ринку фінансових послуг як використання системи електронних платежів та здійснення безготівкових операцій, можна зробити висновок, що розрахунки електронними чи зовнішніми носіями стають все більш популярні в Україні. Ми вважаємо, що це є позитивним розвитком для ринку фінансових послуг, та країни загалом, адже безготівкові операції є більш не тільки зручними у використанні для населення, але й більш прозорими.

Провівши дослідження проблем розвитку сучасного ринку фінансових послуг ми помітили, що вітчизняний ринок має низку проблем, такі як недостатньо врегульоване законодавство, часта зміна законів, недостатньо розвинена інфраструктура, досить високий рівень недовіри населення до небанківських фінансових інститутів тощо. Водночас кількість користування фінансовими послугами за допомогою платіжних карток та безготівкових

операцій – зростає. Це говорить про позитивну динаміку розвитку системи електронних платежів та безготівкових розрахунків серед населення на ринку фінансових послуг.

2.2. Аналітичний огляд основних показників ринку фінансових послуг в Україні

Згідно з Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», ринки фінансових послуг – це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів. [18]

Розглянемо детальніше страховий ринок фінансових послуг, адже він на сьогодні активно розвивається в Україні. Відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування», страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю, згідно з Законом України «Про господарські товариства» з урахуванням особливостей страхового законодавства, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності.

За галузями страховий ринок розділяють на ринок страхування життя та на ринок загальних видів страхування. Розглянемо види фінансових послуг на страховому ринку (рис. 2.7)

Рис. 2.7. Види фінансових послуг на страховому ринку [35, с. 35-37].

Станом на 31.12.2019 р. в Україні загальна кількість страхових компаній складала 233 компанії. У 2019 р. частка валових страхових премій у відношенні до ВВП складала 1,3%, у 2018 р. цей показник становив 1,4%, а частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП у 2019 р. залишилась така ж як і в 2018 р., тобто 1,0%. Розглянемо як змінювалась кількість договорів страхування на ринку страхових послуг за 2017-2019 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Кількість укладених договорів страхування на ринку страхових послуг,
тис. од.***

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Темпи приросту (%)	
				2018/2017	2019/2018
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:					
- зі страхувальниками-фізичними особами	66 915,2	72 460,2	73 440,1	8,3	1,4
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	114 824,7	123 582,5	116 652,6	7,6	-5,6

*Складено автором за даними [51; 52].

Протягом аналізованого періоду кількість договорів страхування в Україні зростала, окрім кількості договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті. Зростання кількості

укладених договорів страхування говорить про позитивні тенденції розвитку на ринку страхових послуг, зокрема ріст довіри населення до страхових компаній.

Розглянемо як змінювались показники від страхової діяльності протягом 2017-2019 рр., а саме динаміку суми страхових виплат та страхових премій (табл. 2.3). Як свідчать наведені дані, розмір валових страхових виплат у 2019 р. зріс на 1474,9 млн. грн. у порівнянні з 2018 р., обсяг чистих страхових виплат у 2019 р. також зріс на 1607,9 млн. грн. Водночас збільшились валові страхові виплати з таких видів страхування, як: медичне страхування (спостерігається зріст на виплат на 507,4 млн. грн.), автострахування (на 883,1 млн. грн.), страхування вантажів та багажі (збільшення виплат на 92,8 млн. грн.) Але водночас зменшились валові страхові виплати з страхування майна – на 263,1 млн. грн., та страхування життя – зниження на 129,0 млн. грн.

Таблиця 2.3

Показники страхової діяльності в Україні за 2017-2019 рр., млн. грн.*

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Темпи приросту (%)	
				2018/2017	2019/2018
Валові страхові премії, у тому числі:	43 431,8	49 367,5	53 001,2	13,7	7,4
зі страхування життя	2 913,7	3 906,1	4 624,0	34,1	18,4
Валові страхові виплати, у тому числі:	10 536,8	12 863,4	14 338,3	22,1	11,5
зі страхування життя	556,3	704,9	575,9	26,7	-18,3
Рівень валових виплат, %	24,3	26,1	27,1	-	-
Чисті страхові премії	28 494,4	34 424,3	39 586,0	20,8	15,0
Чисті страхові виплати	10 256,8	12 432,6	14 040,5	21,2	12,9
Рівень чистих виплат, %	36,0	36,1	35,5	-	-

*Складено автором за даними [51; 52].

Отже, хоч і ринок страхових послуг в Україні повільно, але впевнено розвивається, все одно є низка проблем, які необхідно вирішити. Першою з проблем є низький рівень зацікавленості населення у страхуванні, який викликаний низьким рівнем платоспроможності та недовіри до діяльності

страхових компаній. Другою проблемою слід виділити недосконале законодавче регулювання, в першу чергу щодо обов'язкового страхування.

Варто розглянути такі фінансові послуги як операції з цінними паперами. В загальному можна сказати, що ринок цінних паперів є сегментом ринку фінансових послуг, на якому створюються потрібні умови для швидкої мобілізації, ефективного перерозподілу і раціонального розміщення фінансових ресурсів з урахуванням потреб та інтересів населення шляхом здійснення випуску цінних паперів інститутами-емітентами. На фондовому ринку фінансові послуги є підсистемою першого рівня ринку фінансових послуг (рис. 2.8)

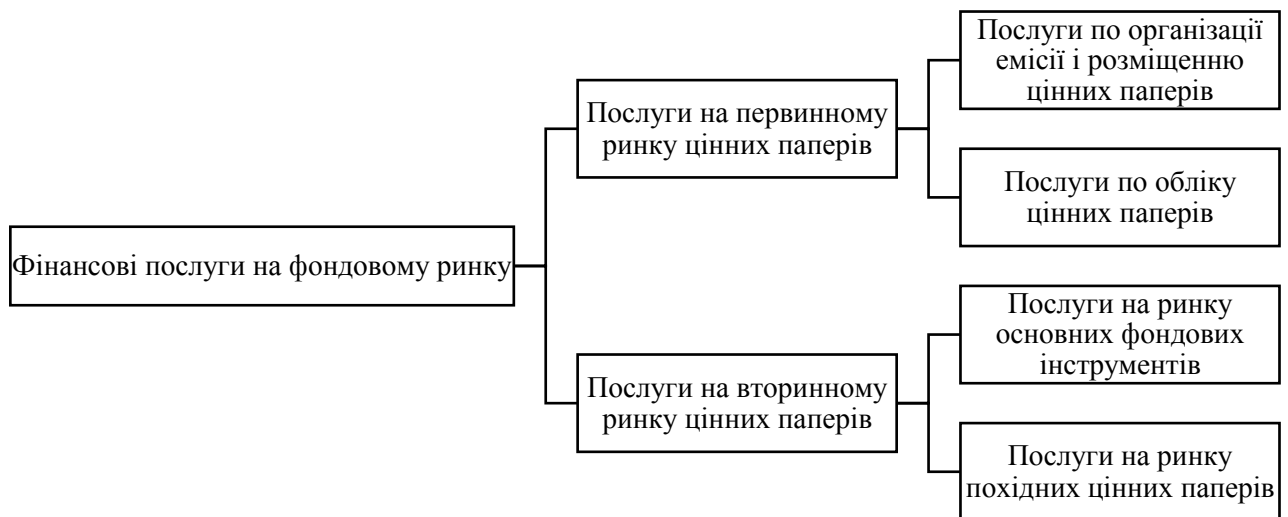

Рис. 2.8. Фінансові послуги на фондовому ринку України [42].

Ефективність діяльності фондового ринку має вплив на розвиток виробництва, на збільшення обігу товарів, трансформацію надходжень широких верств населення у капіталовкладення, а це є досить вагомим джерелом відновлення основного капіталу. Розглянемо як змінювались фінансові показники фондового ринку, а саме кількість випуску акцій зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (табл. 2.4). Серед значних за обсягом випусків акцій, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій у липні 2019 р., зареєстровано: АТ «АТ Міжнародний інвестиційний банк», ПАТ «ПАТ Вест

файненс енд кредит банк», ПАТ «Банк Восток» з метою збільшення статутного капіталу [43].

Таблиця 2.4

**Обсяг та кількість зареєстрованих випусків акцій протягом січня - липня
2019-2020 рр.***

Період	Обсяг випуску акцій, млн. грн.		Кількість випусків, шт.	
	2019	2020	2019	2020
Січень	471,3	145,91	7	8
Лютий	210,0	59,0	3	1
Березень	21,85	618,22	2	4
Квітень	54,29	132,88	2	3
Травень	1 003,52	2 249,15	6	6
Червень	1 315,56	58,24	12	4
Липень	1 899,83	6 724,66	9	11
Усього	4 976,35	9 988,06	41	37

*Складено автором за даними [37;58].

У 2020 р. з-поміж виділених за обсягом випусків акцій, які значною мірою вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій у липні 2020 р., зареєстровано: випуски АТ «СБЕРБАНК» на суму 4,3 млрд. грн.

Аналізуючи фінансові послуги на фондовому ринку, варто розглянути обсяги торгів акціями та державним облігаціями на ринку цінних паперів за останні 5 років (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Обсяги торгів акціями та державними облігаціями на ринку цінних паперів України у 2015-2019 рр., млрд. грн. [37; 58].

Впродовж 2015-2019 рр. обсяг торгів акціями на ринку цінних паперів з кожним роком все зменшувався, а обсяг торгів державними облігаціями зростав. Це свідчить про те, що на сьогодні ринок державних облігацій відіграє важливу роль у формуванні бюджетної політики держави. Державні облігації є інструментом державних запозичень, що дозволяє залучати потрібні фінансові ресурси на прийнятних умовах. Також слід зазначити, що на сьогодні банки займають значну частину на ринку. Проаналізуємо банківський сектор ринку фінансових послуг станом на III квартал 2020 р.

У III кварталі почалось позитивне відновлення основних показників діяльності банків внаслідок кризи навесні. Спостерігається ріст чистого кредитного портфелю у роздрібному та корпоративному сегментах. Вперше за багато років відбувся ріст іпотечних кредитів вищими темпами ніж споживчих. Також уповільнюється ріст коштів фізичних осіб на рахунках, тому що зросли споживчі витрати. Приріст вкладів спостерігається переважно завдяки припливу коштів на вимогу. Помітний ріст вкладень у державні цінні папери говорить про достатню ліквідність банківського сектору. Однак фінансовий результат банків був нижчим в порівнянні з минулим роком, але відновився зріст процентних та комісійних доходів. Основним фактором зменшення прибутку було формування резервів під очікувані збитки [43].

Розглянемо динаміку наданих банками кредитів в Україні (табл. 2.5). У II та III кварталі 2020 р. спостерігається зростання наданих кредитів органам державної влади, всі решту показники коливаються приблизно на одному рівні. В загальному у січні - вересні 2020 р. банки отримали 37,6 млрд. грн. чистого прибутку, а це на 22% нижчий показник ніж за аналогічний період попереднього року, тоді банківський сектор заробив більше 48 млрд. грн. У III кварталі 2020 р. чистий фінансовий результат банків складав 13,8 млрд. грн., це у 1,8 рази більше аніж результат за II квартал 2020 р. і на 20% менше, в порівнянні з аналогічним кварталом 2019 р.

Таблиця 2.5

**Кредити надані клієнтам банками України у II та III кварталі 2020 р.,
млн. грн.***

	01.04.20	01.05.20	01.06.20	01.07.20	01.08.20	01.09.20
Кредити надані клієнтам	1108052	1072662	1062428	1038212	1061131	1062756
кредити, що надані органам державної влади	4367	4466	4662	5037	5291	5517
кредити, що надані суб'єктам господарювання	885238	857095	846650	820902	840496	839858
кредити, що надані фізичним особам	218411	211049	211064	212250	215293	217351
кредити, які надані небанківським фінансовим установам	36	53	52	23	51	30

*Складено автором за даними [43].

На валютному ринку України проводяться операції з купівлі та продажу готівкової та безготівкової іноземної валюти, а також банківських металів. Учасниками валютного ринку виступають банки і небанківські установи, клієнти банків і НБУ. Розглянемо показники валютного ринку України. Але перш ніж проводити аналіз валютного ринку України розглянемо як змінювався офіційний курс гривні до іноземних валют у 2020 р. (рис. 2.10).

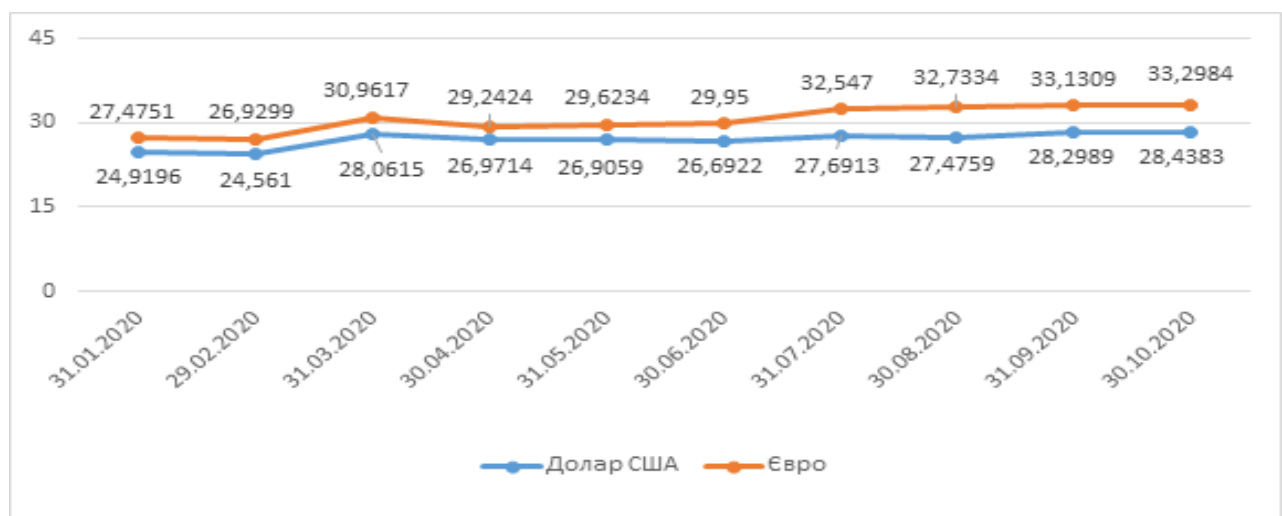

Рис. 2.10. Динаміка офіційного курсу гривні до іноземних валют у 2020 р., грн. [34; 43].

В загальному протягом року динаміка курсу гривні до євро та дол. США показує тенденцію до зростання. Максимальний ріст євро був у березні, курс зріс з 26,9299 грн. за 1 євро до 30,9617 грн. за 1 євро. Однією з причин такого різкого зросту є пандемія коронавірусу в Україні та світі. На основі цих даних, розглянемо показники безготівкового валютного ринку в Україні за перші три квартали 2020 р. (рис. 2.11).

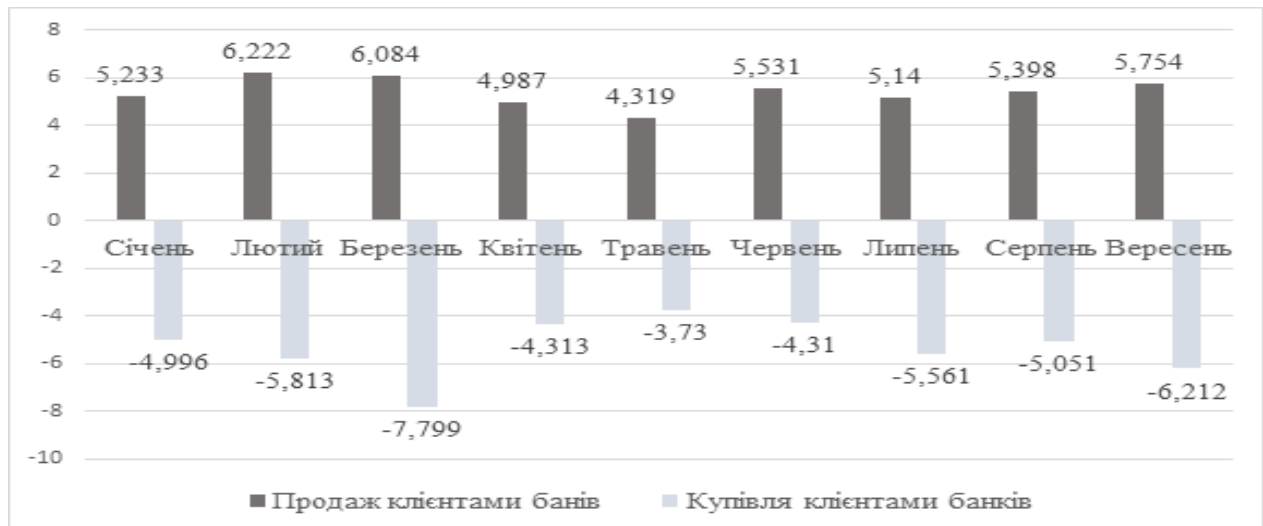

Рис. 2.11. Показники безготівкового валютного ринку України, млрд. дол. США в еквіваленті [43].

Відтак, сальдо безготівкового валютного ринку в січні 2020 р. становило - 0,237 млрд. дол. США; в лютому - 0,409 млрд. дол. США. Водночас в березні - (- 1,715) млрд. дол. США; в квітні - 0,674 млрд. дол. США; в травні - 0,589 млрд. дол. США; в червні - 1,221 млрд. дол. США; в липні - (-0,421) млрд. дол. США; в серпні - 0,347 млрд. дол. США; і у вересні - (-0,458) млрд. дол. США.

Також розглянемо показники готівкового валютного ринку в Україні за перші три квартали 2020 р. (рис. 2.12). Порівнюючи рис. 2.11 та рис. 2.12 можна побачити, що більшість операцій з купівлі та продажу іноземної валюти на валютному ринку проводиться безготівковим способом. Найвищий показник продажу фізичними особами іноземної валюти як на готівковому, так і на безготівковому валютному ринку був зафіксований у лютому 2020 р.

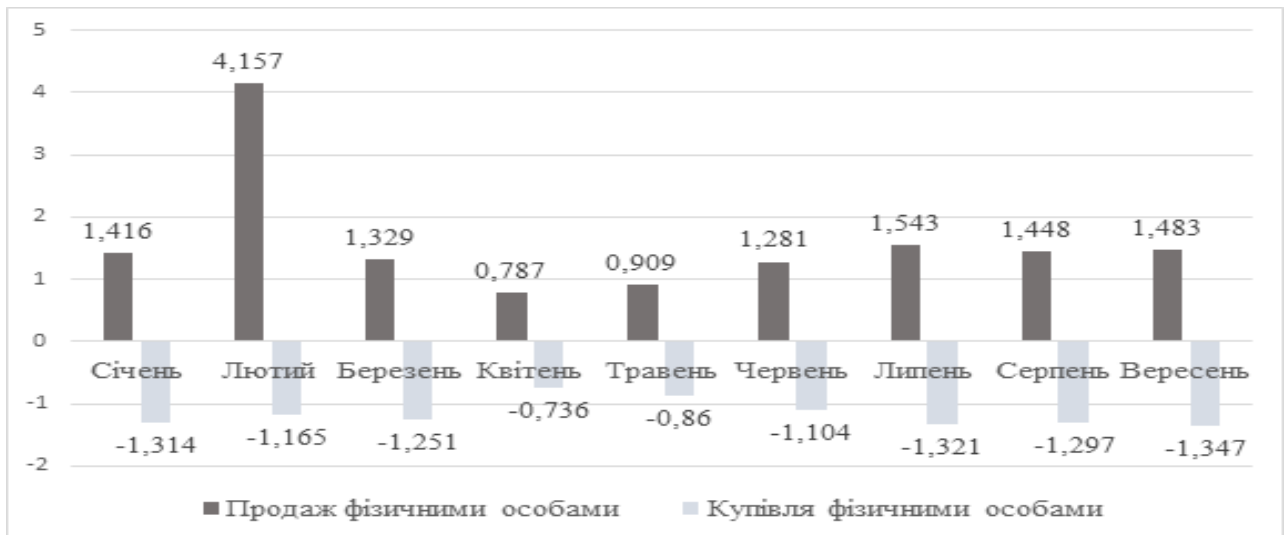

Рис. 2.12. Показники готівкового валютного ринку України, млрд. дол. США в еквіваленті [43].

Отже, ринок фінансових послуг в Україні активно розвивається, особливо набирають попити безготівкові операції. Одним з поштовхів стало введення карантинних умов в Україні, яке теж сприяло популяризації безготівкових операцій. Обсяги торгів акціями на ринку цінних паперів повільно, але зростають. Страхові компанії теж повільно, але набувають популярності серед населення на ринку фінансових послуг України.

2.3. Оцінка ефективності функціонування ринку фінансових послуг України

Методи, які використовують для визначення ефективності ринку фінансових послуг, базуються на двох методах: на розрахунку інтегрального показника (індексу) та на розширенні систематизованого переліку певних показників та здійснення їхньої комплексної оцінки. До першого методу відносять:

1. Метод Всесвітнього економічного форуму, який визначає показник глобальної конкурентоспроможності. Він включає в себе 113 змінних, які об'єднані у 12 окремих показників, з-поміж яких – рівень розвитку ринку

фінансових послуг. Рівень розвитку ринку фінансових послуг обчислюється на основі оцінки показників ефективності (наявність фінансових послуг, їх доступність, фінансування місцевим ринком капіталу, можливість доступу до одержання кредитів) і показників довіри та надійності (міцність банківської системи, регулювання фондових бірж тощо). Розрахунки цих показників здійснюються на основі офіційної статистики стану фінансового сектору економіки держави та на основі інформації отриманої в результаті опитування керівників компаній з різних держав;

2. Методика Всесвітнього економічного форуму, яка включає в себе обчислення рівня фінансового розвитку. Фінансовий розвиток тут мається на увазі як сукупність чинників, політики та інституцій, які впливають на ефективне фінансове посередництво, на діяльність ринку фінансових послуг, на наявність вільно-доступного капіталу та фінансових послуг. Рівень розвитку фінансового сектору країни напряму залежить від кількості фінансових послуг, які надаються на ринку [61, с. 78-83]. Для того щоб розрахувати рівень фінансового розвитку використовують певні показники (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Система показників для оцінки рівня фінансового розвитку*

Категорія	Показники
Інституційне середовище	Правова база функціонування ринків фінансових послуг; Інституційне забезпечення діяльності ринків
Діловий клімат	Матеріально-технічне, технологічне, кадрове забезпечення діяльності фінансового сектору
Фінансова стабільність	Можливості ринку фінансових послуг протидіяти різним типам кризових явищ
Банківські фінансові послуги	Результати діяльності банківського сегменту ринку фінансових послуг
Небанківські фінансові послуги	Показники діяльності та значення установ небанківського сегменту ринку фінансових послуг
Стан фінансових ринків	Показники діяльності фондового та валютного ринків фінансових послуг
Фінансова відкритість	Вільний доступ до фінансових послуг та капіталу

*Складено автором за даними [10, с. 72-75]

До основних показників діяльності банківського сектору ринку фінансових послуг відносять: кількість банків, які мають ліцензію; частка

іноземного капіталу у статутному капіталі банків; величина активів банків; розмір пасивів банків; величина регулятивного капіталу; достатність регулятивного капіталу; рівень рентабельності активів; рівень рентабельності капіталу тощо. Розглянемо частку іноземного капіталу у статутному капіталі банків (рис. 2.13).

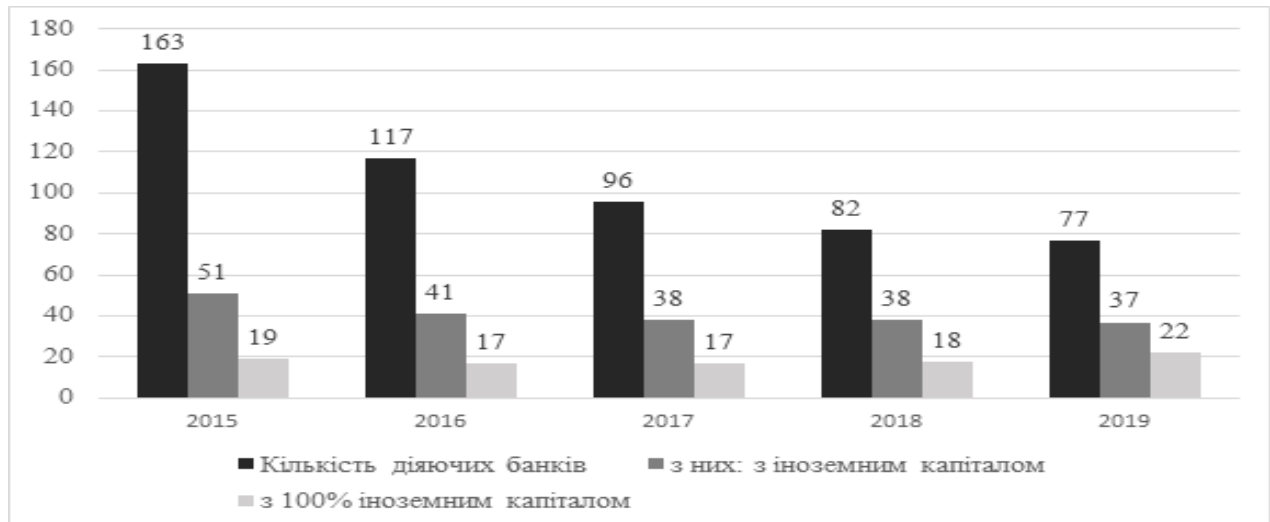

Рис. 2.13. Динаміка кількості банківських установ України за 2015-2019 рр., шт. [40; 43].

Як свідчать наведені дані у 2019 р. дійсну ліцензію Національного банку України мали 77 банків, з яких 37 з іноземним капіталом та 22 з 100% іноземним капіталом. Впродовж п'яти років кількість банків зменшувалась, але кількість банків з іноземним капіталом в кінцевому результаті зростає.

До основних показників діяльності фондового ринку в Україні відносять: обсяг торгів; співвідношення частки капіталізації лізингових компаній до рівня ВВП країни; розмір залучених інвестицій за допомогою інструментів фондового ринку [22, с. 122-123].

До головних показників діяльності валютного ринку належать: розмір проведених операцій на міжбанківському валютному ринку держави за допомогою безготівкової іноземної валюти; величина інтервенцій Національного банку України; офіційний та середньозважений курси національної валюти та інші.

Валютною інтервенцією вважається операція уряду в особі Національного банку України на валютному ринку, мета якої полягає у впливі на курс національної чи іноземною валюти шляхом штучно створеного попиту чи пропозиції валюти. Розглянемо величину валютних інтервенцій Національного банку України у 2020 р. (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Динаміка валютних інтервенцій Національного банку України в 2020 р., млрд. дол. США [34; 43]

У табл. 2.7 наведено методи Міжнародного інституту розвитку менеджменту, які дозволяють обчислювати рівень розвитку ринку фінансових послуг. Цей показник базується на оцінці низки складових.

Таблиця 2.7

Складові індексу розвитку ринку фінансових послуг*

Категорія	Показники
Ефективність функціонування банківської системи	Обсяг банківських активів
	Обсяги операцій з банківськими картками
	Якість фінансових послуг, що надаються
	Відкритість та прозорість діяльності фінансових установ
	Наявність фінансових ризиків
	Особливості регулювання банківського сектору ринку
Ефективність діяльності фондового сектору ринку	Рівень капіталізації
	Здатність фондового сегменту ринку фінансувати підприємства
	Обсяги здійснюваних операцій з цінними паперами
	Кількість лістингових компаній
	Тенденції зміни фондових індексів
	Правовий захист акціонерів
Система управління фінансами	Доступність венчурного капіталу та кредитування для бізнесу
	Масштаби впливу корпоративної заборгованості на конкурентоспроможність підприємств

*Складено автором за даними [27, с. 134; 33, с. 97].

Розглянемо деякі з цих показників, наприклад, сумарні активи українських комерційних банків станом на 01.10.2019 р. та 01.10.2020 р. для порівняння (табл. 2.8). Сумарна кількість активів в українських комерційних банках у 2020 р. зростає, а також зростає сума активів у іноземній валюті, однак сума наданих кредитів та резервів за активними операціями банків зменшилась. Зросли строкові вклади в інших банках та кредити іншими банками, значно зросли кошти в НБУ – на 51223 млн. грн.

Таблиця 2.8

Обсяг активів комерційних банків України, млн. грн.*

	Станом на 01.10.2019 р.	Станом на 01.10.2020 р.
Активи (усього)	1373584	1707904
Активи в іноземній валюті	469674	605290
Загальні активи (не скориговані на резерви)	1875840	2172215
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	706574	817928
готівкові кошти	2028	64722
банківські метали	356	628
Кошти в НБУ	2036	53259
Коррахунки, що відкриті в інших банках	111766	207654
Строкові вклади в інших банках та кредити іншими банками	2013	2037
Цінні папери	460764	655152
Надані кредити	1051680	1027711
кредити органам державної влади	3173	6082
кредити суб'єктам господарювання	841290	806104
кредити фізичним особам	207197	215497
кредити небанківським фінансовим установам	20	27
Резерви за активними операціями банків	506844	460969

*Складено автором за даними [43].

Розглянемо другий показник індексу розвитку ринку фінансових послуг – обсяги операцій з банківськими картками. Кількість операцій з використанням банківських карток (безготівкові операції і зняття готівки), емітованих українськими банками, за 2019 р. становила 5057,3 млн. шт., а обсяг становив – 3576,7 млрд. грн. Порівнюючи з 2018 р. ця кількість виросла на 29,2%, а сума зросла на 24,3%. За кількістю переважали безготівкові операції – 4167,1 млн.

шт. (82,4%), це означає, що 8 з 10 операцій були безготівковими. Безготівкових операцій було здійснено на суму 1798,3 млрд. грн., це склало 50,3% від загальної кількості операцій з картками. У 2018 р. цей відсоток становив 45,1%, а 5 років тому – 25%. Отже, в Україні безготівкові операції стають все більш популярними та розповсюдженими.

Визначити рівень ефективності функціонування банківського сегменту також можна за допомогою таких показників, як: співвідношення обсягу кредитів до величини депозитів; частка проблемних кредитів; якість управління рівнем ліквідності та платоспроможності банківських установ; рівень концентрації активів системно важливих банків; наявність ефективних механізмів повернення активів неплатоспроможних банків та інші.

Розглянемо як змінювалась частка проблемних кредитів в банках України (рис. 2.15).

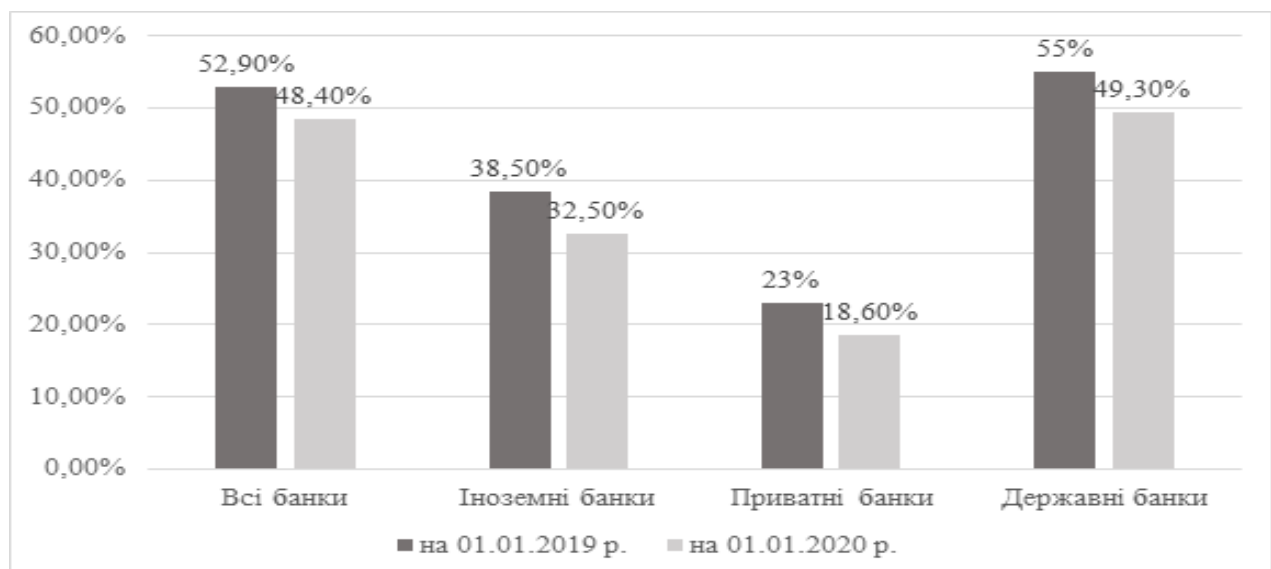

Рис. 2.15. Динаміка проблемних боргів в банках України у 2019 та 2020 р. [43].

Вперше за останні роки рівень проблемних боргів в банках України опустився нижче 50% і на 1 січня 2020 р. становив 48,4%. Покращилась якість кредитних портфелів у банках всіх груп, окрім банків з російським капіталом. Основними факторами покращення якості кредитних портфелів є зростання нового роздрібного кредитування; зміцнення національної валюти, що у свою

чергу спричинило скорочення гривневого еквіваленту проблемних кредитів у іноземній валюті; великі реструктуризації кредитного портфелю двома державними банками на суму понад 30 млрд. грн. за рахунок добровільної фінансової реструктуризації. Завдяки цьому державні банки (за виключенням ПриватБанку) скоротили частку проблемних кредитів з 55% до 49%.

Рівень ефективності функціонування ринку фінансових послуг також можна визначити рівнем попиту та пропозиції фінансових послуг, які надаються на ньому. Окрім визначення ефективності ринку фінансових послуг в цілому, можна ще визначити ефективність функціонування деяких сегментів ринку. І. Герасимова зазначає, що ефективність діяльності небанківського сектору ринку фінансових послуг можна визначити за допомогою рівня досягнутого соціального ефекту у вигляді: покращення матеріального стану, одержання гарантії соціального захисту, зростом рівня зручності, економії часу, зменшенням ризиків, збільшення кількості робочих місць, збільшення стимулів для підвищення ділової активності та інші [3, с. 278].

Науковець І. Макаренко рекомендує, що для визначення ефективності функціонування ринку похідних фінансових інструментів можна провести оцінку за допомогою інтегрального індикатору. Для його розрахунку використовують гіпотезу фрактальності ринку та метод R/S-аналізу [1, с. 216].

Проаналізувавши найпоширеніші методичні підходи до визначення ефективності функціонування ринку фінансових послуг, ми дійшли до висновку, що найточніші результати можуть бути отримані за допомогою Методики Всесвітнього економічного форуму з розрахунку рівня фінансового розвитку. На нашу думку, у вітчизняній практиці серед сучасних підходів ця методика є найзручнішою та найоб'єктивнішою із проведенням оцінки ефективності фінансових інструментів за такими показниками як оборотність, ліквідність, дохідність, наявність механізму захисту від ризиків. Але варто проводити оцінку ефективності інструментів для всіх учасників ринку фінансових послуг, тобто і для фінансових установ, які надають фінансові послуги, і для споживачів цих послуг.

Висновки до розділу 2

На основі дослідження сучасного стану ринку фінансових послуг в Україні можна зробити такі висновки.

В 2019 р. кількість недержавних пенсійних фондів зросла, а адміністраторів НПФ залишилась незмінною впродовж трьох років. Також ми проаналізували обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2016-2019 рр. та побачили, що обсяги торгів на біржовому ринку повільно, але зростали. Обсяги торгів на позабіржовому ринку різко обвалились у 2017 р. в порівнянні з 2016 р. У 2016 р. обсяг торгів складав 1892,14 млрд. грн., а в 2017 р. – 262,91 млрд. грн., тобто зменшився у 7,2 рази. Обсяг торгів на ринку цінних паперів – аналогічно. У 2016 р. обсяг складав 2127,55 млрд. грн., а в 2017 р. – 468,69 млрд. грн. В наступні роки на обох ринках спостерігалось зростання. Ми вважаємо, що такий різкий спад пов'язаний з недостатньою ліквідністю фондового ринку, недостатньою прозорістю діяльності емітентів і професійних учасників фондового ринку, з недостатньо розвиненою правовою базою, а також з тим, що на ринку переважають державні цінні папери і низький рівень технологічного функціонування інфраструктури на ринку тощо. Також ми проаналізували такий сектор банківських фінансових послуг як використання платіжних карток. Ми дізнались, що в Україні активно зростає кількість безготівкових операцій і з кожним роком цей показник зростає.

Методи, які використовують для визначення ефективності ринку фінансових послуг, базуються на двох методах: на розрахунку інтегрального показника (індексу) та на розширенні систематизованого переліку певних показників та здійснення їх комплексної оцінки. До першого методу відносять Метод Всесвітнього економічного форуму, який визначає показник глобальної конкурентоспроможності; Методика Всесвітнього економічного форуму, яка включає в себе обчислення рівня фінансового розвитку; Методи Міжнародного інституту розвитку менеджменту, які дозволяють обчислювати рівень розвитку ринку фінансових послуг. Ми провели аналіз деяких основних показників.

Наприклад, розглянули та проаналізували сумарні активи українських комерційних банків станом на 01.10.2019 р. та 01.10.2020 р. і з'ясували, що сумарна кількість активів в українських комерційних банках у 2020 р. зростає, а також зростає сума активів у іноземній валюті, однак сума наданих кредитів та резервів за активними операціями банків зменшилась. Зросли строкові вклади в інших банках та кредити іншими банками, значно зросли кошти в НБУ – на 51223 млн. грн.

Проаналізувавши страховий ринок фінансових послуг, розглянуто кількість укладених договорів страхування на ринку страхових послуг за 2017-2019 рр. і дізнались, що впродовж трьох років кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті зростала. Обсяг валових страхових премій впродовж трьох років зростав і в 2019 р. становив 53001,2 млн. грн. Валові страхові виплати теж зростали і в 2019 р. становив 14338,3 млн. грн. Рівень чистих виплат становив 36% у 2017 р., 36,1% у 2018 р. та 35,5% у 2019 р. Отже, хоч і ринок страхових послуг в Україні повільно, але впевнено розвивається, все одно є низка проблем, які необхідно вирішити. Першою з проблем є низький рівень зацікавленості населення у страхування, який викликаний низьким рівнем платоспроможності та недовіри до діяльності страхових компаній. Другою проблемою слід виділити недосконале законодавче регулювання, в першу чергу щодо обов'язкового страхування.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід регулювання ринку фінансових послуг та можливості його використання в Україні

Провідні тенденції на ринку фінансових послуг пов'язані з деякими особливостями функціонування фінансових ринків в окремих країнах. Але незважаючи на низку відмінностей, ми можемо проаналізувати сучасні тенденції на світовому ринку фінансових послуг. Найпопулярніші з них:

- збільшення концентрації фінансового та промислового капіталу;
- розширення меж зони діяльності фінансових корпорацій та посилення ролі нефінансових корпорацій щодо надання фінансових послуг споживачам;
- інтернаціоналізація та регіоналізація процесів щодо регулювання ринку фінансових послуг, велика диверсифікація фінансових активів та пасивів позичальників та кредиторів у країнах та регіонах;
- глобалізація міжнародного ринку капіталу, утворення глобальних торгових та клірингових систем для обслуговування фінансових операцій; глобалізація фінансових потоків - збільшення ролі світових ринків у наданні позик та кредитуванні резидентів різних країн;
- збільшення рівня конкуренції між країнами на міжнародному ринку між суб'єктами які виступають резидентами різних країн;
- об'єднання міжнародних ринків;
- зближення міжнародних ринків позичкового капіталу - процес, подібний до злиття ринків, а саме: як наслідок зняття законодавчих обмежень, регуляторних бар'єрів пропадають межі між секторами і сегментами ринків;

- технологізація ринків капіталу внаслідок все більшого використання нових інформаційних та фінансових технологій;
- універсалізація фінансових установ, що допомагає надавати своїм клієнтам більш широкий спектр фінансових послуг;
- підвищення ролі інституційних інвесторів (інститути взаємного інвестування, приватні пенсійні фонди, страхові компанії) за рахунок фінансових вкладень [61, с. 127].

Розглянемо як здійснюється державне регулювання ринку фінансових послуг, наприклад, у Австрії. Учасники фінансового ринку, інфраструктура фінансового ринку та торгівля цінними паперами підлягають спеціальному державному нагляду через національну економічну зацікавленість у стабільному фінансовому секторі. Орган фінансового ринку (Finanzmarktaufsichtsbehörde – FMA) покладається на це завдання як незалежний та інтегрований наглядовий орган з 2002 р. Крім того, в Європі існує наглядовий механізм, до якого належать Європейська рада з питань системних ризиків (ESRB), Європейська система фінансового нагляду (EBA, EIOPA, ESMA), Єдиний наглядовий механізм (SSM) та Єдиний механізм вирішення проблем (SRM). В Австрії це завдання покладено на Управління фінансового ринку (FMA). Він об'єднує нагляд за кредитними установами, страховими компаніями, пенсійними фондами та ринками цінних паперів під одним дахом (весь фінансовий нагляд).

FMA було створено у 2002 році відповідно до міжнародних рекомендацій та стандартів за допомогою конституційного положення як незалежний орган, вільний від інструкцій. Незалежність існує стосовно обмежень закону про федеральний бюджет (про персонал та бюджет), а також щодо аудиторських компаній. Підконтрольні компанії в основному несуть витрати за нагляд; федеральний уряд щорічно сплачує фіксовану суму в розмірі 4 млн. євро. Вирішальним фактором для прийняття рішення на користь всебічної моделі фінансового нагляду був досвід в інших країнах. Роздроблена компетенція часто призводила до розбіжностей у думках між владою. Універсальна

банківська система в Австрії з її різноманітною взаємозалежністю між банками, пенсійними фондами, інвестиційними компаніями, страховими компаніями та фондовою біржею також мала вирішальне значення. Концентрація компетенції в одному органі також збільшує міжнародну популярність FMA, а це означає, що австрійські концерни можуть бути більш ефективно представлені в міжнародних органах та органах ЄС.

В Австрії Oesterreichische Nationalbank (OeNB) та FMA поділяють банківський нагляд. OeNB робить «виявлення фактів», тобто він піддає постійному аналізу кожен кредитну установу в Австрії. Крім того, він проводить виїзні перевірки в кредитних установах від імені FMA або Європейського центрального банку (або у виняткових випадках за власною ініціативою). Подальше «прийняття рішень» як офіційного завдання належить FMA, яке базується на оглядах та аналізі OeNB. Завдання Федерального міністерства фінансів у сфері нагляду за фінансовим ринком обмежене через свободу дій і незалежності FMA та обмежується наглядом за законністю діяльності FMA [71].

Щодо Сполучених Штатів Америки, то їхні регулюючі органи взаємопов'язані з різними галузями, і фінансові послуги не є винятком. Незалежні установи призначені для нагляду за діяльністю різних фінансових установ, для забезпечення прозорості та справедливого ставлення до своїх клієнтів. Два ключові регуляторні органи у сфері фінансових послуг включають: Орган регулювання фінансової галузі (The Financial Industry Regulatory Authority – FINRA) та Управління контролера валюти (Office of the Comptroller of the Currency – OCC).

FINRA – це найбільший незалежний регулятор США, який контролює брокерські фірми та біржові ринки. У 2019 р. FINRA відкрила Управління фінансових інновацій для сприяння комунікації між регуляторами, інвесторами та постачальниками фінансових послуг. По суті, він був створений для допомоги у розумінні та регулюванні технологічних досягнень у фінансовій галузі.

ОСС – це незалежне бюро Міністерства фінансів США, найстаріше з регулюючих органів, призначене для регулювання всіх національних банків. ОСС відповідає за патентування національних банків, нагляд за відділеннями та об'єднання національних банків, імплементацію правил, а також вивчення та спостереження за всіма національними банками. ОСС також може видавати та припиняти дію ліцензій на здійснення діяльності; стягувати штрафи з працівників, директорів національних банків, співробітників або інших афілійованих сторін за порушення законів чи норм або участь у небезпечних або необґрунтованих банківських практиках [72].

Ще одним органом державного регулювання в США є Федеральна корпорація із страхування депозитів (The Federal Deposit Insurance Corporation – FDIC). FDIC була створена в 1934 р. для забезпечення федерального страхування депозитів у комерційних банках. Страхування депозитів вимагається від усіх федеральних резервних банків-членів і поширюються на банки, які не є членами, затвердженим FDIC. Майже всі банки, що не є членами Фонду, застраховані FDIC. FDIC наділений повноваженнями перевіряти всі банки, що мають FDIC-страхування; однак, щоб запобігти дублюванню нормативних актів, лише FDIC безпосередньо здійснює нагляд та перевірку закріплених державою банків, які не є членами Федеральної резервної системи.

Австралія має три ключових регуляторних органи, відповідальних за уповноваження та нагляд банків, страховиків та інших фінансових установ. Це австралійський орган з пруденційного регулювання (Australian Prudential Regulation Authority – APRA), Австралійська комісія з цінних паперів та інвестицій (Australian Securities and Investment Commission – ASIC) та Резервний банк Австралії (Reserve Bank of Australia – RBA). Відповідальність APRA, ASIC та RBA полягає в наступному:

- APRA розробляє та застосовує пруденційне регулювання уповноважених установ, що приймають депозити, загальні страхові компанії та пенсійні фонди з метою забезпечення стабільності, безпеки, ефективності, конкурентоспроможності фінансової системи;

- ASIC здійснює регулювання корпоративних, ринкових та фінансових послуг. Він відповідальний за сприяння цілісності ринку та захист споживачів. В рамках своїх обов'язків ASIC контролює розкриття інформації та поведінку австралійських компаній на ринку, видачу ліцензій на фінансові продукти та послуги, здійснює нагляд за торгівлею в режимі реального часу та вживає заходів проти незаконних дій на австралійських ринках;
- RBA є центральним банком Австралії і несе відповідальність за загальну стабільність фінансової системи, грошово-кредитну політику та платіжні системи [73].

Щодо країн сходу, то японським регулятором є Агентство фінансових послуг (The Financial Services Agency – JFSA) в його уповноваження входить нагляд за фінансовими установами, включаючи банки, довірчі банки, цільові компанії, фонд постачальників послуг, пов'язаних з переказом чи розрахунком, страховиками, охоронними фірмами, інвестиційними консультантами та фондами. Також до уповноважень входять перевірки Інспекційним бюро JFSA і постійний моніторинг наглядовим бюро JFSA.

Банк Японії (The Bank of Japan – BOJ) відповідає за макронагляд галузі банківських та фінансових послуг, щоб підтримувати безпеку фінансової системи. BOJ не є регуляторним органом відповідно до Закону «Про банки», але проводить виїзні експертизи на основі двосторонніх відносин угоди з фінансовими установами, що мають поточні рахунки в BOJ відповідно до Закону «Про Банк Японії». BOJ також проводить експертизи зарубіжних філій банків та моніторинг за такими фінансовими інститутами. Виїзні експертизи BOJ та виїзний моніторинг охоплюють як японські фінансові установи, так і іноземні банки в Японії [73].

Україна протягом певного періоду була вимушена пройти від системи планового адміністративного розподілу ресурсів до нового ринкового механізму формування капіталу. Як результат, слаборозвинений вітчизняний ринок фінансових послуг зіштовхнувся з механізмами, принципами,

інструментами та формами правового регулювання фінансового ринку, які увійшли в обіг та широко використовувались у зарубіжних правових системах, зокрема в Європейському Союзі.

В Китайській Народній Республіці у минулому нагляд за банківською діяльністю, цінними паперами та страхуванням здійснював центральний банк Китаю, тобто Народний банк Китаю (People's Bank of China – PBOC). Із встановленням Китаю, регуляторна модель на сьогодні виглядає трохи по-іншому (рис. 3.1). В 1992 р. було створено Комісію з регулювання цінних паперів (CSRC). В 1998 р. було створено Комісію з регулювання страхування, а в 2003 р. – Комісію з регулювання банківської діяльності.

Рис. 3.1. Регулюючі та наглядові органи ринку фінансових послуг в КНР [61, с. 69-72; 73].

Посилаючись на цей фактор, еволюція українського ринку фінансових послуг рухатиметься шляхом зарубіжного регіонального та міжнародного регулювання, збільшуючи рівень інтеграції у світову економіку. Ми вважаємо, що зразком для правового регулювання ринку фінансових послуг може бути модель, яка використовується Європейським Союзом.

Політика в сфері фінансових послуг Європейського Союзу представляє власну політику інститутів та органів Європейського Союзу, засновану на принципах внутрішнього ринку, спрямовану на консолідацію конкурентного та

ефективного з економічної точки зору фінансового ринку, забезпечення високого рівня фінансової стабільності, захисту споживачів фінансових послуг, подолання економічних перешкод задля масштабного надання фінансових послуг й вільного руху платежів та капіталу [57, с. 166].

Досить важливим питанням щодо реалізації політики ЄС в сфері фінансових послуг є структура пруденційного нагляду за діяльністю учасників на ринку фінансових послуг. Ефективність її діяльності напряму залежить від особливостей інституціональної структури нагляду, яка встановлена в державах-членах ЄС. Ось, наприклад, у Швеції, Данії та Великій Британії в основному зустрічається централізована модель пруденційного нагляду, тобто регулювання проводиться одним органом. В інших країнах-членах використовують децентралізовану модель пруденційного нагляду. Із перелічених варіантів кожен з них має переваги.

Еволюція політики ЄС в сфері фінансових послуг за останні 50 років не була гладкою та рівномірною. У різні проміжки часу ринок фінансових послуг ЄС відчував на собі вплив різних факторів, які або пришвидшували, або сповільнювали темпи його розвитку. Але остання фінансова криза, яка залишила слід в світовій фінансовій системі, дала можливість ЄС визначити «слабкі місця» у фінансовій системі та вжити превентивних заходів для покращення механізму правового регулювання ринку фінансових послуг [17].

Першочергово ЄС приділив увагу проблемам з інвесторами, оскільки слабкий захист їх прав розхитував їхню довіру до фінансових установ. Аналізуючи вітчизняну та європейську практики щодо регулювання ринку фінансових послуг, то можна звернути увагу, що вони функціонують в різних економічних та політичних умовах. Тому повне копіювання моделі правового регулювання ринку фінансових послуг ЄС не вирішить проблеми українського ринку, оскільки їхня основна причина захована у низькому рівні корпоративної культури і дуже слабкому рівні довіри між інвесторами, державою та професійними учасниками ринку.

У Великобританії є два регуляторні органи, відповідальні за дотримання норм та нагляд за банками, страховиками та іншими фінансовими установами. Це Орган пруденційного регулювання (Prudential Regulation Authority – PRA) та Орган фінансової поведінки (Financial Conduct Authority – FCA). Розподіл обов'язків між PRA та FCA є наступним:

- PRA стало частиною Банку Англії, сфокусованою на питаннях пруденційного (розсудливого) нагляду. Його роль визначена двома завданнями – сприяти безпеці й стабільності цих компаній, а щодо страховиків ще й сприяти забезпеченню відповідного рівня захисту тримачів полісів;
- FCA будучи самостійним органом, несе відповідальність за дотримання правових норм у бізнесі та на ринках. Він здійснює регулювання фірм, надають фінансові послуги і не перебувають під наглядом PRA [73].

До цього часу у світі не було регуляторів, які б мали поділ функцій регулювання та нагляду, та ще й з акцентом на споживчі послуги. Можна сказати, що у Великій Британії тепер два мегарегулятори банківського, страхового та інвестиційного секторів. І якщо такий експеримент британської влади шляхом поділу мегарегулятора буде успішним, то це стане позитивним знаком для урядів країн СНД для початку реформування своїх регуляторних систем. Ідея відсторонити політиків від контролю за наглядом, але залишити на них відповідальність за захист прав споживачів на ринку фінансових послуг виглядає привабливо.

Прикладами держав, в яких на один орган покладено функції регулювання та нагляду є: Угорщина, Чехія, Казахстан, Російська Федерація, Ірландія, Вірменія, Литва, Словаччина. У деяких держав функціонує модель Твін Пікс, вона передбачає функціонування мегарегулятора, до функцій якого належить здійснення пруденційного нагляду за фінансовим сектором, та ще одного окремого органу, який повинен забезпечувати захист прав споживачів фінансових послуг (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Системи побудови регулювання та нагляду за фінансовими ринками в різних країнах світу [61, с. 129-130].

Дослідження систем регулювання ринку фінансових послуг в зарубіжній практиці дає можливість зробити такі висновки: тенденція об'єднання регулятивних функцій в межах одної установи є характерною для великої кількості країн, тому ідея створення єдиного регулятора в Україні з'явилась з врахуванням загальносвітових тенденцій; багато країн з розвиненим фінансовим ринком використовують концепцію, яка припускає об'єднання регуляторних функцій та утворення єдиного органу нагляду та регулювання.

3.2. Стратегія розвитку ринку фінансових послуг в Україні

В Україні ринкові процеси відбуваються на фоні гострої нестачі інвестиційних ресурсів, необхідних для розвитку економіки. Весь досвід економічного розвитку свідчить, що висока якість фінансових активів підвищує якість ринку і тим самим стимулює економічне зростання. Ми вважаємо, що вирішення проблем ринку фінансових послуг в Україні вимагає комплексного

підходу. В першу чергу слід визначити стратегічне завдання і прорахувати конкретні кроки для його виконання.

Формування фінансових ресурсів у державі відбувається виключно через систему фінансових посередників функціонування. Бувають також випадки самофінансування та використання внутрішніх інвестицій. Однак активний розвиток національної економіки пов'язаний з активізацією діяльності фінансових установ. Такі посередники здатні трансформувати тимчасові вільні кошти юридичних та фізичних осіб в інвестиційні ресурси. Фінансові посередники та їхні клієнти утворюють єдину сферу взаємодії – ринок фінансових послуг, де попит і пропозиція на фінансові ресурси серед його основних учасників нівелюються [64, с. 56-57].

Отже, розглянемо основні напрямки роботи системи розвитку відносин між виробниками та споживачами фінансових послуг в Україні, які сприятимуть збільшенню ефективності роботи ринку таких послуг (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Шляхи підвищення довіри споживачів до ринку фінансових послуг*

* Складено автором самостійно.

Недовіра населення до фінансових установ на сьогодні є дуже серйозною проблемою, яка не перший погляд здається явно не першочерговою у списку на вирішення. Ми вважаємо, що ця проблема має значний вплив на ринок фінансових послуг і на стан економіки країни в цілому, адже вона включає в себе багато важливих факторів. Для того щоб її вирішити, необхідно вирішити проблему зростання стабільності фінансових установ. Звичайно, забезпечуючи фінансову стабільність усіх фінансових установ важливою складовою формування є ефективна система функціонування фінансових посередників у країні [32, с. 15].

Довіра є головним фактором розвитку ринку фінансових послуг. Для того, щоб такий ринок нормально розвивався, формування довіри стає головним завданням, без якого неможливо збільшити ефективність взаємодії між виробниками та споживачами фінансових послуг. Інфраструктура – це складна, динамічна система, елементи якої мають спільну мету, яка полягає у формуванні та здійсненні заходів щодо створення передумови для функціонування конкретного явища, об'єкта, процесу, тобто сприяння розвитку іншої системи. Таким чином, інфраструктура фінансової довіри - це система закладів та установ з тією ж метою діяльності, яка полягає в розвитку і втіленні заходів щодо створення передумов для побудови фінансової довіри в суспільстві. Ми вважаємо, що для збільшення рівня довіри слід:

1. Створити страхові гарантійні фонди для страхувальників життя;
2. Підвищити вимоги до діяльності страхових посередників, ефективності їх роботи, створити онлайн-рейтингову систему для надання їх послуг та розробити перелік недобросовісних страхових посередників, які здійснюють шахрайські дії;
3. Створити механізм гарантування вкладів кредитними спілками.

Після фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр., наслідки яких відчуваються сьогодні, переважна кількість державних регуляторів на ринку фінансових послуг переглянули умови для формування капіталу таких установ для збільшення їхньої надійності. Відповідні рішення також були прийняті в

Україні. Спочатку мінімальний розмір статутного капіталу банків було підвищено до 125 млн. грн., а пізніше до 500 млн. грн. [40] Україна поступово рухається до впровадження європейських підходів до забезпечення стабільності сектору фінансових послуг. Частково результати були досягнуті лише в банківській системі шляхом поступового виведення нестабільних комерційних банків з ринку фінансових послуг держави (і ті з них, які не відповідали новим критеріям, визначеними НБУ). Однак, наприклад, на страховому ринку інша ситуація. Цей ринок не зазнав такої чистки, як ринок банківських послуг і, отже, значна кількість страховиків користується цим, і насправді не проводить активну страхову діяльність, а частково компанії використовуються для відмивання грошей та для іншої, не пов'язаної зі страховою сферою діяльності.

Що стосується статутного капіталу страхових компаній, у країнах Європейського Союзу, єдині правила, що регулюють відносини в галузі страхування, яка передбачає встановлення суворих законодавчих вимог (Директива ЄС). В даний час у 28 країнах-членах ЄС страховий ринок має оновлену систему страхування та вимоги до платоспроможності. В даний час для українських страхових компаній розмір мінімального статутного капіталу, відповідно із Законом України «Про страхування», для страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлено на суму, еквівалентну 1 млн. євро, а для страхових компаній, які займаються страхуванням життя - 10 млн. євро за валютним курсом [7, 124-131]. Однак різниця між вимогами щодо забезпечення мінімального розміру статутного фонду для українських та європейських компаній полягає у тому, що національне законодавство передбачає: сума в євро визначається на момент формування статутного капіталу, і не може переглядатися пізніше, незважаючи на зміну курсу гривні до євро. Це дає підстави стверджувати, що для покращення репутації страховиків є необхідність у глибокій реформі всього страхового ринку. Зокрема, на нашу думку, доцільно:

1. Збільшити ступінь розкриття інформації про кінцевих споживачів не тільки банківських установ, але й небанківських фінансових посередників;

2. Підвищити вимоги до формування статутного капіталу установ, які залучають кошти клієнтів;

3. Очистити окремі сегменти небанківського ринку фінансових послуг, особливо з точки зору виходу на такий ринок дійсно неактивних кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній;

4. Підвищити вимоги до функціонування рейтингу агентства, яке присвоює фінансові рейтинги інститутів, які впливають на сприйняття надійності учасників ринку фінансових послуг.

Отже, підвищення рівня стабільності діяльності фінансових установ сприятиме розвитку ринку фінансових послуг. Наявність у фінансовому плані здатних протидіяти зовнішнім загрозам фінансових служб постачальників послуг - це ключ до підвищення ефективності таких послуг на ринку і швидка нормалізація роботи фінансових посередників в кризові періоди функціонування національної економіки.

Підвищення прозорості функціонування продавців та споживачів фінансових послуг також є важливим чинником. Важливою умовою розвитку ринку фінансових послуг в Україні є збільшення прозорості діяльності всіх її учасників. Наукова література з питань фінансів кризи визнає, що недостатня прозорість є однією з факторів, що призвели до виникнення довготермінових фінансово-економічних криз [21, с. 313]. Це лише підтверджує важливість дослідження та підвищення рівня прозорості в функціонуванні всіх суб'єктів економіки. З огляду на вищесказане, на наш погляд, для того, щоб підвищити прозорість функціонування фінансового ринку послуг, доцільно:

1. Поліпшити якість бюро кредитних історій шляхом створення єдиної національної системи кредитування, для отримання відповідної інформації про клієнтів із зобов'язанням;

2. Скласти державні бази даних населення як доступні для фінансових установ (база даних про засуджених, дані про судові рішення у сфері надання фінансових послуг, дані державної виконавчої служби), як це буває в розвинутих країнах, де така інформація не лише надається у відкритому

доступі, але також доступ до нього для установ синхронізується, що збільшує зручність його використання та пошук;

3. Збільшити вимоги до прозорості фінансових установ, обов'язково забезпечити клієнтів інформацією про реальну вартість фінансових послуг;

4. Впровадити механізм регулювання інформації про статус фінансових установ державними органами влади, визначити дані та вимоги їх обов'язкового подання для публікації на офіційних сайтах;

5. Створити за аналогією з механізмами кредитування довідкове бюро для запобігання шахрайству з боку клієнтів, інших осіб чи фінансових посередників. Особливо це актуальна міра для компаній, які займаються діяльністю зі страхування ризиків, які займаються справами недобросовісного клієнта. Ось чому варто створити єдину базу даних недобросовісних клієнтів і страхові компанії зобов'язані брати участь у його створенні та роботі;

6. Розробити механізм рейтингової діяльності небанківських фінансових установ за набором показників для збільшення обізнаності клієнтів щодо якості їх роботи.

Підвищення прозорості діяльності фінансових інститутів є невід'ємною частиною розвитку ринку фінансових послуг, оскільки це підвищує прозорість своєї діяльності, що сприяє збільшенню довіри між споживачами та постачальниками таких послуг [41].

Фінансова грамотність суспільства є важливою умовою для розвитку національної економіки та фінансової системи зокрема. Власне, всі розвинуті країни запроваджують заходи з підвищення обізнаності про особливості використання фінансових послуг. Варто зазначити, що Україна певною мірою є аутсайдером у кампаніях з підвищення рівня фінансової освіти та фінансової грамотності населення. Органи влади не ініціювали і не розробляли жодних програм у зв'язку з цим, незважаючи на те, що введення освітніх програм для споживачів є одними з перших пунктів реалізації Концепції на захист прав споживачів фінансових послуг в Україні.

Відтак, на нашу думку, доцільно проводити такі заходи:

1. Розробити національну програму для збільшення рівня фінансової грамотності населення на довгострокову перспективу;
2. Створювати державні фонди (наприклад, за рахунок фінансових ресурсів НБУ) фінансування фізичних осіб, проекти щодо підвищення рівня фінансової грамотності;
3. Використовувати потенціал ВНЗ для введення курсів для підвищення фінансової грамотності в освітніх планах з підготовки фахівців (розробка окремих тем з цього приводу); ці питання особливо нагальні для студентів неекономічних спеціальностей;
4. Залучати міжнародні організації до проектів фінансування для підвищення фінансової грамотності населення, поширювати інформацію через вищі навчальні заклади про існування таких можливостей;
5. Створювати в межах органів державної влади, які регулюють діяльність окремих фінансових посередників, окремі департаменти (наприклад, у США в структурі Бюро захисту споживачів США, є Департамент освіти та взаємодії споживачів з фінансовими послугами), які брали б участь у актуальній проблемі.

Таким чином, запровадження цих заходів для ринку фінансових послуг дозволить Україні створити умови для збільшення ефективності фінансових посередників, підвищити рівень фінансової грамотності населення, що лише в комплексі сприятиме нормалізації відносин між учасниками цього ринку [61, с. 55].

Розвиток ринку фінансових послуг є неможливим без надійного органу державного регулювання для підтримки його функціонування. В Україні була сформована неефективна система такого регулювання, адже НБУ відіграє найважливішу роль у діяльності банківських установ, а вони в свою чергу є найбільшими фінансовими посередниками в Україні.

Однак, крім НБУ, фінансова та інституційна спроможність інших державних органів обмежена, що також впливає на якість державного

регулювання. Гарантійний механізм в Україні на ринку страхових послуг просто не створений. Тому в цій галузі, на нашу думку, необхідно:

1. Модернізувати систему державного регулювання у сфері функціонування фінансових посередників, або створити на базі НБУ єдиного мегарегулятора, як це вже зробили деякі країни колишнього Радянського Союзу. З іншого боку ми можемо розглянути концепцію побудови нової структури, більш пристосованої до сучасних реалій системи нагляду за діяльністю таких установ (наприклад по моделях які стають все більш популярними у розвинених країнах);

2. Підвищити роль держави у захисті прав споживачів фінансових послуг, ефективно створювати і організовувати ефективну діяльність фінансового омбудсмена;

3. Підвищити рівень відповідальності виконавчої влади для прийняття рішень у сфері реформування ринків фінансових послуг;

4. Сприяти впровадженню нових інформаційних технологій обробки даних про фінансову діяльність страховиків;

5. Змінити систему збору інформації з фінансових посередників, щоб розширити її новими показниками, критеріями та механізмами [63, 326-334].

Отже, для розвитку ринку фінансових послуг ми визначили так заходи як, підвищення рівня фінансової грамотності в суспільства; підвищення прозорості функціонування продавця та споживача фінансових послуг; підвищення стабільності фінансових установ; реформування системи державного регулювання діяльності фінансових посередників. Окреслені пріоритетні заходи щодо підвищення ефективності ринку фінансових послуг актуальні для всіх країн, які мають ринкову економіку, оскільки вони вирішують проблеми ефективної взаємодії між фінансовими установами та їх клієнтами.

Висновки до розділу 3

На основі дослідження напрямів вдосконалення регулювання ринку фінансових послуг в Україні можна зробити такі висновки.

Регулювання є однією з найважливіших складових ринку фінансових послуг. У різних країнах світу регулювання фінансових ринків здійснюється, переважно, на основі двох моделей. Перша модель передбачає регулювання в більшості державними органами, і тільки невелика частина повноважень передається об'єднанням професійних учасників ринку – саморегулюючим організаціям (Франція). Друга модель припускає передачу максимального обсягу повноважень саморегулюючим організаціям. Але при цьому держава залишає за собою право втрутитись в будь-який момент саморегулювання (Велика Британія).

З метою вдосконалення правового регулювання ринку фінансових послуг можна взяти модель, яка використовується Європейським Союзом. Політика в сфері фінансових послуг Європейського Союзу представляє власну політику інститутів та органів Європейського Союзу, засновану на принципах внутрішнього ринку. Досить важливим питанням щодо реалізації політики ЄС в сфері фінансових послуг є структура пруденційного нагляду за діяльністю учасників на ринку фінансових послуг. Але застосування тих чи інших моделей не вирішить всі проблеми українського ринку, оскільки їх основна причина полягає у дуже слабкому рівні довіри між інвесторами, державою та професійними учасниками ринку.

Для того щоб збільшити рівень довіри та дати поштовх розвитку ринку фінансових послуг, потрібно визначити стратегію розвитку, яка на нашу думку, включає такі заходи: підвищення вимог до формування статутних капіталів установ, які залучають кошти клієнтів; очищення деяких секторів небанківського ринку фінансових послуг, неактивних кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній; покращення якості бюро кредитних історій шляхом створення єдиної національної системи

кредитування; збільшення вимог до прозорості фінансових установ; створення довідкового бюро для запобігання шахрайству з боку клієнтів, інших осіб чи фінансових посередників; модернізація системи державного регулювання у сфері функціонування фінансових посередників; підвищення ролі держави у захисті прав споживачів фінансових послуг; підвищення рівня відповідальності виконавчої влади для прийняття рішень у сфері реформування ринків фінансових послуг.

ВИСНОВКИ

Основні наукові результати дослідження дають змогу вирішити важливе наукове завдання, яке полягає в поглибленні теоретичних засад формування та розвитку ринку фінансових послуг, виробленні практичних рекомендацій щодо регулювання ринку фінансових послуг України, а також зробити певні висновки та узагальнення.

Ринок фінансових послуг відіграє дуже важливу роль у структурі фінансового ринку. Він є одним з факторів, який забезпечує конкурентоспроможність країни, оскільки розподіл фінансових ресурсів повинен відбуватись на конкурентній основі. Згідно з Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» до фінансових послуг відносять: випуск платіжних карток, обмін валют, надання позик та фінансових кредитів, надання послуг страхування, купівля-продаж цінних паперів, фінансовий лізинг, переказ коштів та багато інших. Ми вважаємо, що передумовами формування вітчизняного ринку фінансових послуг стали: прогрес розвитку ринкової економіки; створення дворівневої банківської системи; скасування монополізму в зовнішній торгівлі, створення ринкової інфраструктури економіки. Ринок фінансових послуг в Україні розвивався поетапно і зараз знаходиться в стадії розвитку.

Виокремити єдиний метод структуризації ринку фінансових послуг неможливо, оскільки його не існує. Але розвинені країни на практиці структуру ринку визначають за двома ознаками – інституціональною та часовою. Часова ознака поділяє ринок на грошовий ринок (короткострокові капітали) та ринок середньо і довгострокових капіталів. За інституціональною – ринок кредитно-фінансових установ та ринок цінних паперів. Щодо сегментів ринку фінансових послуг, то його поділ може відбутись за критеріями: види фінансових активів; місце розташування споживачів послуг; платоспроможність споживачів; галузева приналежність споживачів; види послуг, що надаються.

Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні здійснюється на основі відповідних нормативно-правових актів та законів. На ринку

фінансових послуг України на виконавчому рівні державне регулювання здійснюють такі органи: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Національний банк України; Державна служба статистики; Державна фіскальна служба, Антимонопольний комітет. На законодавчому рівні це Президент України та Верховна Рада України. Нормативно правове регулювання ринку фінансових послуг України здійснюється на основі Указу Президента України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг», Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», та інших нормативно-правових актів. Щодо недоліків системи державного регулювання, то для Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку немає передбачених норм в законі, які б визначали повноваження державного регулятора на ринку цінних паперів. На сьогодні державне регулювання ринку є далеким від досконалого, це проявляється в незахищеності споживачів фінансових послуг, відсутності чітких нормативно-правових актів та слабким наглядом з боку держави.

На сьогодні ринок фінансових послуг в Україні має низку проблем, серед яких: відсутність законодавчої бази для ефективного розвитку ринку; розбіжності в законах; відсутність належного нагляду державних органів; слабкий розвиток інфраструктури; великий рівень недовіри населення до небанківських фінансових інститутів. Довіра населення до фінансових установ знаходиться на рівні 20%, а повністю фінансовим установам довіряються лише 3%. Згідно з проведеним аналізом кількість фінансових установ на ринку фінансових послуг України у 2017-2019 рр. стає все меншою, зросла тільки кількість недержавних пенсійних фондів. Щодо динаміки торгів на ринку цінних паперів, то в 2017 р. спостерігалось різке зниження обсягу торгів на позабіржовому ринку та на ринку цінних паперів. В 2016 р. перший показник становив 1892,14 млрд. грн., а другий – 2127,55 млрд. грн. В 2017 р. ці показники становили – 205,79 млрд. грн., та 262,91 відповідно. Це пов'язано з

низькою ліквідністю фондового ринку та недостатньою прозорістю діяльності емітентів та учасників фондового ринку.

Проаналізувавши ринок страхування, ми побачили, що протягом трьох років з 2017 р. до 2019 р. кількість укладених договорів на ринку страхових послуг зростала. Відповідно зростали суми валових страхових премій та валових страхових виплат. Щодо ринку цінних паперів, то впродовж 2015-2019 рр. обсяг торгів акціями з кожним роком зменшувався, а обсяг торгів державними облігаціями – зростав. Це дає можливість зробити висновок, що ринок державних облігацій займає важливе місце в формуванні бюджетної політики держави.

Ефективність банківської системи можна визначити розглянувши декілька показників, один з них – частка проблемних боргів. У всіх банках України станом на 01.01.2019 р. частка дорівнювала 52,9%, а станом на 01.01.2020 р. – 48,4%. Вперше було зафіксовано, що частка проблемних боргів опустилась нижче 50%. Станом на 01.10.2019 р. обсяг активів комерційних банків в Україні складав 1 373 584 млн. грн., а станом на 01.10.2020 р. - 1 707 904 млн. грн. Щодо операцій з банківськими картками, то кількість їх використання в Україні з кожним роком теж зростала, що говорить про більшу кількість безготівкових операцій.

Зарубіжний досвід регулювання ринку фінансових послуг свідчить, що у великій кількості країн спостерігається тенденція до об'єднання регулятивних функцій в межах одного органу, саме тому ідея щодо створення в Україні єдиного регулятора з'явилась на основі загальносвітових тенденцій. У Великій Британії функціонують два органи, які відповідальні за дотримання норм та нагляд за фінансовими установами. До цього у світі не було регуляторів з поділом функцій регулювання і нагляду. Тому якщо у Великій Британії досвід такої моделі регулювання буде успішний – Україна та країни СНГ матимуть знак для початку реформування своїх регуляторних систем.

Щодо стратегії розвитку ринку фінансових послуг, ми пропонуємо: створити страхові гарантійні фонди для страхувальників життя; підвищити

вимоги до функціонування рейтингу агенства, яке присвоює фінансові рейтинги інститутам, які мають вплив на сприйняття надійності для споживачів послуг; покращити бюро кредитних історій; збільшити вимоги до прозорості фінансових установ; розробити національну програму для збільшення рівня фінансової грамотності населення; сприяти впровадженню нових інформаційних технологій; модернізувати систему державного регулювання у сфері функціонування фінансових посередників, або створити на основі НБУ одного мегарегулятора; змінити систему збору інформації з фінансових посередників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев І. В., Бондарчук М. К. Гроші та кредит. Навчальний посібник. Київ: Віва-Принт. 2017. 287 с.
2. Алексеев І. В., Ярошевич Н. Б., Кондрат І. Ю., Ливдар М. В., Бюджетна система: підручник. Київ: Атіка. 2019. 400 с.
3. Барановський О. І. Діяльність небанківських фінансових установ за обставин непереборної сили. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 3. С. 278
4. Бондарчук М. К., Алексеев І. В., Кльоба Л. Г. Банківська система. Навчальний посібник. Одеса: Астропринт. 2017. 295 с.
5. Варнавенко В. Б. Сегменти ринку фінансових послуг та важливість їх функціонування. Економіст. 2018. Вип. 3(1). С. 39-45.
6. Веретка С. К., Сивий Д. М., Липа А. Г. Сучасний економічний стан України. Економічна правда. 2017. № 14. С. 238-257.
7. Виговська В. В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку. Страхування в Україні. 2015. № 2. С. 124 - 131.
8. Вітик Г. А., Корнієнко С. П. Економіка, управління та адміністрування. Фінансова система. 2016. Вип. 41. С. 64-68.
9. Гармашова Ю. О. Теоретико-методичні підходи до визначення ефективності функціонування ринку фінансових послуг. Економічний вісник. 2015. № 15-16. С. 274-276.
10. Гораль Л. Т., Мацук Л. Т. Аналітична оцінка інноваційної діяльності фінансових установ на ринку фінансових послуг. Ринок інновацій. 2015. № 6. С. 72-82.
11. Гайда А. В. Ринок фінансових послуг в сучасній Україні. Львів: Астролябія. 2016. 197 с.
12. Державна казначейська служба України. Звітні дані за 2018-2019 рр. URL: <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>.
13. Державна служба статистики України. Статистичні дані ринку фінансових послуг за 2018-2019 рр. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

14. Держак К. Л. Страховий ринок в умовах сучасної глобалізації. 2016. №23. С. 48.
15. Добчак І. І. Здійснення моніторингу ринку фінансових послуг в Україні. Економічні аспекти країни. 2018. Вип. 18. С. 311-316.
16. Дробязко С. І. Сучасний стан та тенденції розвитку ринків фінансових послуг в Україні. Харків: Акта. 2016. 186 с.
17. Єрмола Г. А., Килим В. К. Європейські тенденції розвитку фінансового ринку України. Eurostat. 2018. №36. С. 299-305.
18. Закон України: Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. За редакцією від 06.12.2019. URL: ????????
19. Звіт оверсайта інфраструктури фінансового ринку за 2019 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2019.pdf?v=4
20. Ільчук П. Г., Коць О. О., Кондрат І. Ю., Ярошевич Н. Б. Гроші та кредит. Підручник. Київ: Варта. 2016. 412 с.
21. Коваленко В. В. Вплив фінансової глобалізації на розвиток суб'єктів фінансового ринку. Фінансовий ринок сьогодні. 2016. № 11. С. 313.
22. Коваленко Ю. М., Воробей Г. М. Функціонування фондового ринку України в сучасних умовах. Серія: Ринок цінних паперів. 2015. № 18. С.122 – 133.
23. Ковальова О. М. Інституційні аспекти розвитку Фондового ринку України. Фондовий ринок. 2016. Вип. 37(1). С.124-127.
24. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015 - 2020 рр. URL: <http://reforms.in.ua>
25. Кондрат І. Ю., Сокіл Ю. Р., Актуальні проблеми інтеграції фінансового ринку України у світовий ринок. Світовий фінансовий ринок. 2015. № 43. С. 281–289.
26. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
27. Коць О. О., Ільчук П. Г. Фінансово-економічна діяльність. Навчальний посібник. Київ: Гелікон. 2016. 201 с.

28. Кривенцова А. І. Дослідження фінансової діяльності страхових компаній в Україні. Страховий ринок. 2015. № 92. С. 26 – 31.
29. Курило О. Б., Бондаренко Л. П., Вівчар О. І., Чубка О. М. Фінанси підприємств. Луцьк: Вежа. 2020. 380 с.
30. Кутузова М. М. Фондовий ринок України в умовах нестабільності. Фондові ринки Європи. 2016. Вип. 48(2). С. 115 – 118.
31. Кутузова М. М. Фондовий ринок України в фінансовій системі. Чернівці: Букрек. 2016. 257 с.
32. Лобода Н. О. Проблеми функціонування ринку фінансових послуг в Україні. Сучасний ринок фінансових послуг. 2015. № 34. С. 15-21.
33. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О.В. Сегменти ринку економіки та ефективність їх функціонування. Київ: Веселка. 2019. 468 с.
34. Міжнародний валютний ринок. Динаміка коливання валюти в Україні 2015-2020 рр. URL : <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>
35. Міленко О. К. Ринок фінансових послуг як основний елемент фінансового ринку. Фінансовий ринок України. 2017. № 15. С. 35-37.
36. Мілінко М. К, Величко У. С. Теорія та практика управління фінансами країни. Київ: Біла Вежа. 2016. 367 с.
37. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Статистичні дані за 2017-2019 рр. URL : <http://www.nssmc.gov.ua>
38. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Огляд ринків. 2019. URL : <http://www.nfp.gov.ua>.
39. Національний А. Г. Руда Л. К. Державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні. Роль держави на фінансових ринках України. 2015. № 89. С. 235-237.
40. Національний банк України. Звітні дані 2018-2020 рр. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
41. Опитування з метою оцінки рівня знань українських споживачів щодо системи гарантування вкладів фізичних осіб: Звіт за результатами дослідження. 2015.

42. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). URL: <http://www.oecd.org>.
43. Основні показники діяльності банків 2019 – 2020 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
44. Офрій Ю. К. Перій С. Е. Статистика та огляд фінансового ринку України. Фінансова статистика. 2019. Вип. 54. С. 111-118.
45. Ощак К. Г., Либідська Г. А. Аналіз банківської системи України. Харків: Видавництво Віват. 2016. 438 с.
46. Паборов Д. К. Сучасні реалії функціонування фондового ринку України та напрями його розвитку. Сучасні фінанси. 2017. №33. С. 158-162.
47. Павлюк Т. І. Фінансова інклюзивність як характеристика рівня охоплення населення базовими фінансовими послугами. Фінансова Україна. 2015. № 62. С. 71-78.
48. Партин Г. О., Селюченко Н. Є. Фінансовий менеджмент. Кривий Ріг: Видавничий дім. 2018. 388 с.
49. Пенкаль Н. К. Аналіз банківського сектору та його вплив на стабільність фінансового ринку. Банківський сектор України. 2015. Вип. 8. С. 94 – 104.
50. Пилай К. С., Пирцес М. Й., Ламай М. В. Сучасні реалії фінансового ринку України. Проблеми фінансового ринку. 2018. № 93. С. 437 – 445.
51. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00665.pdf>
52. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік. URL: <https://forinsurer.com/files/file00654.pdf>
53. Піхоцька О. М., Фурдичко Л. Є., Синютка Н. Г. Бюджетна система. Навчальний посібник. Дніпро: Грані. 2019. 328 с.
54. Податій В. О. Податкова система та її роль в фінансовому ринку. Київ: Арт. 2015. 328 с.
55. Полюхович В. І. Роль саморегулювних організацій на фондовому ринку. Небанківські фінансові установи. 2015. №22. С. 152-156.

56. Рахненко С. П. Грошовий ринок, як сегмент ринку фінансових послуг. Грошовий ринок. 2017. Вип. 44(1). С. 169-175.
57. Рвана Н. М. Реформування ринків фінансових послуг в умовах інтеграції до європейського фінансового простору. Європейський досвід. 2016. № 64. С.166.
58. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2019 рік. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/pro-zatverdzhennia-richnoho-zvitu-natsionalnoi-komisii-z-tsinnykh-paperiv-ta-fondovoho-ryнку-richnyi-zvit-nktspfr-za-2019-rik>
59. Світлецька К. М., Датеї О. В. Роль світового банку в банківській системі України. Світовий банк. Вип. 37(2). С. 69.
60. Скоропад І. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва. Сучасна економіка. 2016. № 6-7. С. 56-57.
61. Солошкіна І. В. Зарубіжний досвід регулювання у сфері фінансових послуг та можливості його використання в Україні. Дрогобич: Відродження. 2020. 426 с.
62. Солошкіна І. В. Мета та форма державного регулювання фінансових послуг. Державна влада. 2015. № 28. С. 64- 68.
63. Ткаченко Н. В. Моделі взаємодії банків і страхових компаній. Фінансові ринки. 2015. №4-5. С. 326–334.
64. Швець Н. Р. Кредитні спілки в структурі фінансового посередництва. Серія: Фінансові посередники. 2015. Вип. 15. С. 56 – 63.
65. Шкварчук Л.О. Лисенко С. Е., Протасевич І. П, Лісник Д. В. Вступ до фаху «Фінанси, банківська справа та страхування». Навчальний посібник. Львів: Апріорі. 2019. 289 с.
66. Шпак Н. О., Ярошевич Н. Б., Побурко О. Я. Фінанси, гроші та кредит. Навчальний посібник. Івано-Франківськ: Апостол. 2018. 318 с.
67. Шпильовий В. А. Підходи до класифікації банківських послуг. Банківський ринок фінансових послуг. 2016. №84. С. 27-30.

68. Шудрук Т. М., Рибак М. Р., Антоненко С. Д. Розвиток фондового ринку України. Тернопіль: Астон. 2015. 469 с.
69. Ярошевич Н. Б. Бюджетна система. Бюджетна система України. 2019. Вип. 43. С. 400-406.
70. Ярошевич Н. Б. Фінанси. Навчальний посібник. Київ: Артєк. 2018. 346 с.
71. Finanzmarktaufsicht. URL: <https://www.bmf.gv.at>
72. Federal financial regulation in the United States. URL: https://ballotpedia.org/Federal_financial_regulation_in_the_United_States
73. Global Financial Services Regulatory Guide. URL: <https://www.bakermckenzie.com>